КУТУБХОНАСИ
тадқиқотлар институти

Миллий Тикланиш

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси

1996 йил, 29 октябр

43 (72)- сон

САРАФРОЗ

ЎТГАН ҲАФТА нутқлар билан сарафроз бўлди. Буюк руҳ шодланди. Олам қанот боғлаб келди Амир Темур кўрагон ҳазратларининг тўйига. У гўзал нутқларда фикр дунёлари қалқди. Ақлнинг қақраган дарёларида тафаккур тўлқинлари мавж уриб тошди. Кўрагон соҳибқирон ҳазратлари билан биргаликда неча минг йиллик маданий тарихимиз сарват ва саодат топди. Нутқлардаги эъзоз, ишлардаги эъзоз Кўрагон ҳазратларини бирдан бирваракай барчамизнинг азиз ва қадрдон замондошимизга айлантирди. У буюк руҳ бундан буён барча ишларимиз, барча орзу-хаёлларимиз, барча умид-илтижоларимиз, барча олижаноб интилишларимизда биз билан бирга бўлишга ваъда бергандай бўлди.

ШУ КУНЛАР унинг сўзлари кўп дилларга саримойдай эриб сингиди, биз даҳони ҳис қилдик. Даҳо сўзларининг тирилганлигини ҳис қилдик.

АМИР ТЕМУРДАН биз наслларига орифлик, оқиллик, одиллик етиб келди. Булар кўз ўнгимизда шукуҳли тирик мавжудотга айланди. Ва маданий дунё шу орифлик, оқиллик, одилликни кутлади.

ХУДОНИНГ ҚУДСИЙ сирларидан хабардор муборак сиймоларимиздан бири Бобораҳим Машраб айтади:

Мақоми қурбат
ўтига агар кирсанг,
ҳузур топсанг,
Ўзунг захроба ютгил,
халқни комига
шаккар тут...

бу заҳматларни, мамлакат учун заҳмат деб билмайдилар. Заҳматлар тагидан янги бир файзли одам, файзли олам, файзли мамлакат, файзли ҳаёт ва ҳаммадан ҳам аълоси — файзли халқ дунёга келаётганлигини кўриб турадилар. Заҳматларнинг энг олий самараси шу эмас-

дов-дастгоҳларини ўйлаётганликлари, кўнгилчанлик, юмшоқдиллик пардаси остида турли ярамас иллатлар урчиб бораётгани ва айниқса, ерга нисбатан нонтепкилик қилинаётгани билиниб қолди. Бу ҳол мамлакат ва халқни жиддий ташвишга солаётганлигини Президентимиз аниқ мисоллар билан кўрсатиб ўтди.

Шундай қудсий мақом сўзларнинг эгаси бўлган халқ ҳеч қачон бахтсиз бўлмагай, қарамлик ва тубанлик ботқоғида янчилиб кетмагай. Шу кунлар мана шундай сўзларнинг тугал рўёби юз бермадими ахир. Кароматлар зоҳир бўлмадими ахир!

Халқнинг ичидан халқнинг орзусидан етишиб чиққан бир инсон озодлик хаёли билан яшаб компронлик ва қурбат топиб, ўзи тинимсиз меҳнат-машаққатда, лекин ҳамиша халқ оғзига шаккар тутиш иштиёқида заҳматлар чекмаяптими! Машрабдек зотларнинг улуғ васиятлари кўз ўнгимизда кароматдан ҳаётий аломатга айланмаяптими! Иймон-эътиқод билан яшайдиган инсонлар халқ учун заҳмат чекадилар тинмай. Лекин ми!

Бобораҳим Машраб сўзларининг каромати Жиззахда бўлган машваратларда янада ёрқин, янада равшан кўзга ташланди.

Президент сўзларининг бутун эҳтироси қурбат топганларга қаратилмадими? Президент қурбат топганларнинг маънавиятига мурожаат этмадими! Халқ, мамлакат ҳаёти, тақдирида катта-катта ўзгаришлар бўляпти. Лекин Президент Ислом Каримов бу ўзгаришлар ҳар қанча мақтовли ва атовли бўлмасин, уларга маҳлиё бўлиб ўтиришдан қатъиян огоҳлантиряпти.

Айрим мустақиллик шарофати билан қурбат топганлар шакарни халқ оғзига тутиш ўрнига фақат ўз оғизларига тутаётганликлари, фақатгина ўз

Ерга нонтепкилик кимни қаерга олиб боради?

Ҳосилдор ерлар кўлмакка айланса, зовурлар нураса, ариқларга қаралмаса, ҳосилсиз орик майдонлар салмоғи ортиб бораверса, ҳақиқатан ҳам, Президентдан ортиқ айтиш мумкин эмас — бу турган-битгани хиёнат эмасми! Халқнинг ризқ-рўзини қийиш, унинг келажагига болта уриш эмасми!

Ҳар қандай мамлакатда ҳам ерни бойитган бойийди.

Америкада ҳам, Австралияда ҳам ерни бойитганлар бой бўлганлар, ерни бойитганлар Американи Америка қилганлар. Канадани Канадага айлантирганлар.

Ва аксинча ерни орикқлатганлар ўзлари ҳам ориқлаганлар, халқни ҳам ориқлатганлар.

Ер энг улуғ бойлик. Сув ҳам энг улуғ бойлик.

Буларнинг илмини яхши ўзлаштирганлар, буларнинг маънавиятига риоя этадиганлар ер юзида бахтлидирлар. Аксинча — аксинча. Бошқача бўлган эмас. Айниқса, ҳозирги илмий-техника тараққиёти замонида.

Президент Амир Темурга бағишлаган нутқларининг бирида раҳбарларимиз Амир Темурдан ер тасарруфи илмини ўзлаштирсалар эди, деб орзу билдирди.

Келинг очиқчасига айтайлик ва дангал айтайлик. Ҳозир Ўзбекистон вилоятлари, туманларини бир айланиб чиқайлик. Қанчадан қанча унумдор ерлар ўз ҳолига ташлаб қўйилганлигини кўрамиз. Чала-чулпа, кўл учида экин-тикин қилинаётганлигининг гувоҳи бўламиз.

Ахир биз ўзимизга ўзимиз душман, ўз ризқимизни ўзимиз қиядиган, ҳосиллари ўрилмай ерларда чириб кетадиган аллақандай одамлар эмасмиз-ку! Йўқ. Ерга бундай совуқ маънавиятсиз муносабатга қатъиян чек қўяйлик. Биз ер одамларимиз. Ерни обод қилсаккина албат обод бўламиз. Ўзга йўл абас!

МУҲАРРИР

ШОҲОНА МУЗЕЙ

(Тошкентда Темурийлар тарихи давлат музейи қад кўтаргани муносабати билан)

Халқимнинг очилган пешонасидай,
Санъатнинг бетактрор кошонасидай
Музей қад кўтарди мағрур, шоҳона
Балким бу оламда бўлур ягона.
Музей — бу мозийга олтин дарвоза,
Яна Ўзбекистон бўлди овоза.
Аждодлар руҳига бериб оройиш,
Ўзбек ўз беклигин қилди намойиш!
Музей қуббасининг тилла ранг нури
Гўёки Темурнинг ўлмас шуури.
Қарангки «нур» билан «Темур» оҳангдош.
Нур борки, аждодлар бизга замондош!
Музей залларини қилсанг томоша,
Гўё пешвоз чиқур асрлар оша
Темуру, Улуғбек, Бойқаро, Бобур,
Қалбингда жўш урар ифтихор, сурур!
Не бахтким, шул Ватан фарзанди бўлмоқ,
Не бахтким, шул азиз тупроқда ўлмоқ,
Буюклик нелигин билмоқ истасанг,
Эл учун эзгу иш қилмоқ истасанг,
Темурий зотларнинг тарихин ўрган,
Улуғлар ибрати, ахир тенгсиз фан!
Музей — бу ўзликни англаш сабоғи,
Музей — буюкларнинг тафаккур боғи.
Ватан, сендан рози бу аҳли очун
Яна бир муқаддас даргоҳинг учун,
Бу жаҳон аслида музейга ўхшар,
Неча бир авлодлар келиб кетишар.
Аммо бу музейни кимки кўрмапти,
Ерда қадам босиб гўё юрмапти.
Буюк аждодларнинг олтин тожи бу,
Темур шуҳратидек яшай бер мангу!

Ғойип ЁҚУБОВ

Қорақалпоғистон

«ОЛИМА АЁЛ» ТАШАББУСИ

Самарқанд шаҳри Сиёб тумани Шарқ — 3 маҳалласида вилоят «Олима аёл» уюшмасининг ташаббуси билан «Темурий маликалар» мавзуида кеча ўтказилда. Кечада Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат университети профессорлари М. Абрамов, Ф. Ҳайдарова, фалсафа кафедрасининг дотсенти Г. Абдусамадова, педагогика кафедрасининг дотсенти З. Назруллаевалар қатнашиб, ўтмиш тарихимизда аёлларнинг тутган ўрни, гўзал назокат ва ақл идроки тўғрисида маърузалар қилишди. Шоира Жумагул Сувонова шеърларини ўқиб берди.

Р. ҚЎЧИМОВ

«Миллий тикланиш» газетаси Сизнинг оёққа туришингизга ёрдам беради. Ҳар бир ҳам иқтисодий, ҳам маънавий жиҳатдан оёққа турган киши ўзини мамлакатининг кучига куч, қудратига қудрат қўшаяпман деб ҳисоблашга ҳақли.

Чунки қарийб йигирма миллион мустақиллик ва унинг равнақи йўлида оёққа турган кишилар яшайдиган мамлакат ҳамма соҳаларда ҳам муваффақиятларга эриша бошлади.

Замоннинг маърифий-маънавий, иқтисодий, сиёсий майллари, қизиқишлари, хусусиятлари, турли нуқтаи назарларини англайман десангиз «Миллий тикланиш» газетаси доим сиз билан бирга бўлади. Газета шундай интилишларни бор кучи билан ёқлайди, қутлайди ва уларни оммалаштиради.

Келинг, бирга фикрлайлик, бирга ўйлайлик ўзимиз ҳақида, ватанимиз ҳақида, келажагимиз ҳақида. Бир сафда борайлик. Бир сафда туриб миллий манфаатларимизни устивор қилайлик.

Худо равнақ йўлида эътиқод билан бир сафланиб турганларни ёқтиради, мадад беради.

Асл ғоямиз — миллий тикланиш ғояси!

Асл орзуйимиз — миллий тикланиш орзуси!

Кимнинг фаровон бўлгиси келмайди. Ким озодликни ёқтирмайди, ким иззат-икром, шараф билан яшагиси келмайди!

Лекин буларга эришмоқ учун ҳаракатда бўлмоқ керак.

Сиз ҳаракат қилмайсизми? Келинг, ҳаракатни ўзимиздан, ўзимизни ҳар жиҳатдан тиклашдан бошлайлик.

Ўқувли, уқувли, ғайратли, шижоатли одамлар каби бўлайлик.

«Миллий тикланиш» шундай одамларнинг газетаси.

«Миллий тикланиш»га Ўзбекистоннинг барча ерларида, барча алоқа бўлимларида обуна бўлиш мумкин.

Обуна баҳоси ҳам у қадар қиммат эмас. 350—400 сўм ўртасида.

Яхши ниятлардан камолот юзага чиқади.

Камолот йўлдошингиз бўлсин, азиз юртдошлар.

Хайрли ишларга шошилинг!

Обуна учун индексимиз:
якка шахслар учун 64618
ташкилотлар учун 64619.

«МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ»
ТАҲРИРИЯТИ

Ҳорманг, талабалар!

Кузнинг ҳар бир куни ғанимат. Айниқса, унинг инжиқ об-ҳавоси пахтакорларни кўп ташвишга солади.

Гарчанд «Ўзбекистонда бугун ҳамма пахтакор»! деган шиор русумдан қолган эса-да, вилоятлардаги олий ва ўрта махсус ўқув юртлари талабалари пахта йиғим-теримида фаол иштирок этмоқдалар. Бу ҳол ўз-ўзидан тушунарли ҳам. Қайсики вилоят ёхуд туман режани адо этиб, пахтани ёғин-сочинга қолдирмасдан, юқори навларга топшириб улгурса, демакки, шу жойда иқтисод ҳам яхши бўлади. Инчунин, талаба ота-онасининг, қолаверса талабанинг ўзининг ҳам чўнтаги «касал» бўлмайди. Ахир, айтадилар-ку, қўйнидан тўкилса қўнжига деб.

Хўш, жойларда талабаларга қандай шарт-шароитлар яратилмоқда? Уларнинг яхши ишлаши, яхши дам олиши учун барча имкониятлар яратилганми, умумқозонда нималар қайнаяпти?

Табиийки, бундай саволларга кабинетларда ўтирволиб ёхуд ҳисоботлар билангина танишиш орқали етарли жавоб топиб бўлмайди.

Шу маънода Ўзбекистон олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги жуда хайрли бир ишга қўл урди. Вазир Оқил Умрзоқович Салимов бошчилигида ўтказилган ҳайъат йиғилиши вазирлик бюжетдан ташқари ишлаб топган маблағ ҳисобидан оз эмас, нақ 1000000 (бир миллион) сўм пулни пахта далаларида фидокорона меҳнати билан бошқаларга ўрнак кўрсатаётган ҳашарчи-талабалардан икки мингтасига ҳар бирига 500 сўмдан мукофот тариқасида тақсимлаб беришга қарор қилди.

Улуғ бобомиз соҳибқирон Амир Темур ҳазратлари таваллудининг 660 йиллиги мамлакатимизда кенг нишонланаётган ушбу кунларда вазирлик бу мукофотларни жойларда талабаларга тантанали равишда топшириш учун бир гуруҳ ёзувчи-шоирларни ҳам барча вилоятларга ўз ҳисобидан ижодий сафарга йўллади.

— Мен кечагина Сирдарё ва Жиззах вилоятларида бўлиб қайтдим, — дейди биз билан суҳбатда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг ўрта махсус ўқув юртлари бошқармаси бошлиғи Жуманазар ҲУСАНОВ. — Талабаларимизнинг кайфияти аъло. Улар улуғ бобомиз тўйини муносиб меҳнат ютуқлари билан кутиб олмоқдалар. Шунингдек, талабаларимиз учун яратилган шарт-шароитлар, уларга ҳар беш кунда терилган пахта пуллари бериб турилиши ҳам бизни мамнун этди.

Эътиборли томони шундаки, вазирлик фақат ушбу ташаббус билан чекланиб қолмоқчи эмас. Яқин кунларда талабаларга иссиқ кийим-бош етказиб бериш ҳам режалаштириб қўйилган.

Қайдасиз, истеъдодлар...

«МТ»:воқеалар, хабарлар

Миллатнинг буюклиги унинг буюк истеъдодлари билан ҳам белгиланади.

Миллатнинг буюклиги унинг истеъдодларга эътибори, ғамхурлиги билан ҳам белгиланади.

Бўладиган бола эса бошидан маълум. Шоир айтганидек, «умид билан суқилган таёқ бир кун берар мева ва япроқ»...

Ўзининг бир қатор хайрли тадбирлари билан эл назарига тушиб бораётган республика ёшларининг «Камолот» жамғармаси яна бир эзгу ишга қўл урди. Ўтган жума куни бу ерда жамғарма қошидаги «Ёш ижодкорлар клуби» очилишига ҳамда тилимизга Давлат тили мақоми берилганлигининг етти йиллигига бағишлаб тантанали анжуман ўтказилди.

Тадбирни таниқли сиёсатшунос олим, Жамғарма раисининг биринчи ўринбосари Муқимжон Қирғизбоев олиб борди.

Филология фанлари доктори, профессор Алибек Рустамийнинг маърузасидан кейин мушоира бўлиб ўтди. Унда пойтахтимиз ёш ижодкорлари билан бир қаторда вилоятлардан келган ҳаваскор шоирлар ҳам иштирок этишди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари Йўлдош Сулаймон, филология фанлари доктори Бегали Қосимов, таниқли ижодкорлардан Муҳаммад Юсуф, Турсуной Содиқова клуб ишига муваффақият тилаб, ёш ижодкорларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Тадбир иштирокчилари «Ёш ижодкорлар клуби»нинг Низоми лойиҳаси билан танишдилар, унинг ишчи гуруҳини сайладилар.

Ёшлар бор жойда ғайрат бор. Истеъдод бор жойда эса — ҳаттоки адабий соҳада ҳам — кашфиётлар бор. «Камолот» бор жойда — маблағ бор. Демак, жамғарма ўз режасини ошиғи билан адо этиб, клуб иштирокчилари яратган адабий кашфиётларни — яхши шеър, ҳикоя-қиссаларни китоб ҳолида чоп этади, бу билан маънавиятимиз юксалишига муносиб ҳисса қўшади, деган умиддамиз.

«Ёш ижодкорлар клуби» Низоми иштирокчиларининг таклиф ва талаблари ҳисобга олинган ҳолда навбатдаги йиғилишда қабул қилинадиган бўлди.

Г. МУРОДАЛИЕВА

Атлас куйлак товланади бўйларида
Кимлар мажнун бу қизларнинг кўйларида

ҲАМ БОТИНИ, ҲАМ ЗОҲИРИ НУР

«САОДАТ»ИМИЗНИНГ ЯНГИ СОНИ яна Сизнинг қалбингиз тарафга йўлга чиқди. Ватанимизда юз бераётган барча шиддатли ўзгаришларга биз ҳам дахлдормиз. Асрларга тенг олтин дақиқалар бизнинг ҳам юрагимиздан ўтаяпти — журналимиз мундарижасини мухтасар изоҳласак шундай дейишимиз ҳам мумкин. Аммо табиийки, маърифат ёлғиз тўхтаму хулосалар ато этмайди. Аввало бизнинг туйғуларимизга ранг, сезгиларимизга таъсирчанлик бахш этади.

Маърифат — мутолаадир.

Шу маънода «Саодат»ни варақлай бошласак, дастлаб Бош муҳаррир Ойдин Ҳожиеванинг «Ўзбек мўъжизаси», «Соғлом авлод учун» хайрия жамғармасининг раиси Гулнора Йўлдошева билан бугуннинг долзарб мавзулари ҳақидаги «Юрт иқболини ўйлаб» сарлавҳали мақолага кўзимиз тушади.

Бугуннинг ғуруридан ҳарорат олиб ёзилган бу мақолаларни Раъно Зарипованинг «Ўз ғалласи, ўз хазинаси», Гулчеҳра Жамилованинг «Ёруғ жаҳоним менинг» мақолалари тўлдиради.

Профессор Озод Шарафиддиновнинг «Миллат деб жонидан кечганлар» мақоласи Абдурауф Фитратнинг 110 йиллигига бағишлаб, чоп этилган. Биз бу сана баҳонасида ҳар қалбга «Биз кимнинг фарзандимиз? Ворисликка маънавий ҳуқуқимиз борми?» деган ҳам ўйли, ҳам оғриқли бир савол тушишини ният қилдик.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимовнинг «Дафтар ҳошиясидаги битиклар», профессор Абдуқодир Ҳайитметовнинг «Шаҳарлик ойимнинг кўргуликлари» каби насрий асарлардан улуш тарзидаги ҳадялари, шоира Шарифа Салимованинг «Ҳам ботини, ҳам зоҳири нур» шеърий туркуми бизга қалб тарбиячиси сифатида кўмакдошлик қиладилар.

Қандай қилсак аёлларимизнинг тўрт мучаси соғ, кўнгли бут бўлади? Фарзандларимиз баркамол ўсиши учун биз нима қилишимиз керак? Қай тарзда йўл тутсак дарз кетаётган оилаларга мўмиё бўламиз?

Нуфузли раҳбарлар, малакали шифокорлар иштирокида ўтган «Жамиятнинг олтин пойдевори» давра суҳбатимиз, ҳинд маънавияти хазинасидан танланган «Фонус билан суҳбат» ривояти ана шу саволларга жавоб топишда сизга ёрдамга боради.

Шунингдек, «Саодат»да севимли актрисамиз билан учрашув «Кўнгилга ташриф» рукнида, йигитларимизнинг аёл ҳақидаги турфа, ўйлантирувчи мулоҳазалари «Сизни ўйласам» рукнида тақдим этилган.

Биз бу сонда ҳам ҳар доимгидек бекалик, гўзаллик сирларидан воқиф этгувчи «Минг бир маслаҳат»га ўрин берганмиз. Ҳар бир бошланган яхши кун янги орзулар уйғотади. «Саодат» ҳам янги орзулар билан яшаётир. Келаётган йилда журналимиз аёл қалбига яна ҳам яқинроқ бўлишни ният қилган. Сизга қадрдон рукнлар давом этади. «Қувончу ташвиш чорраҳасида», «Қирқ ёш хавфлими ё...», «Ўхшатмасдан учратмас» каби рукнлар эса сиз учун янгилик.

Журналимиз саҳифаларида бу йил ҳам, келгуси йилларда ҳам замондош аёлларимиз юраклари тубига тўла етиб бориш, уларнинг муаммоларини кўтариш бош мақсадимиз. Аёлларга тўла бахт, улкан қувончни қаттиқ истаймиз. Сиз билан бирга бугундан фаровон, бугундан довруқли кунларга жаҳд билан интиламиз.

Келинглар, азизлар бу шарафли, масъулиятли йўлларда, йилларда ҳамроҳлик қилайлик, «Саодат»га обуна бўлинглар, зеро «Саодат» кўнглингизни, орзуларингизни, куч-қувватингизни тўлдиради, унинг ўрнини эса ҳеч нарса тўлдиролмайди.

«Саодат» журналининг индекси — 75378.

Бир йиллик нархи 168 сўм.

Қутлибека РАҲИМБОЕВА

Фидойи инсонлар

Лазиза АКБАРОВА: «АЁЛ — БУНЁДКОР...»

ЮГУРИК ЗАМОН билан ҳамқадам бўлиш — гарчанд, бу бизнинг бурчимиз мисоли табиий ҳолат саналиши лозим эса-да, — осон эмас. Айниқса, аёл кишига.

Бунинг устига, мустақилликда кечган беш йил, бозор иқтисодига босқичма-босқич ўтаётган давримиз кўпчилигимизнинг дунёқарашимизни остин-устин қилиб юборди. Албатта, дейлик, илгари давлат бериб турган озгина маошга қаноат қилиб яшаган, «чириб бораётган» капитализмнинг ўзи бунёд этган гўрковини мадҳ этиб қўйиш билан кифояланган оддий фуқаро учун замон эврилишларини ҳазм қилиш осон эмас. Йиллар, ўн йиллар давомида тикланган мафкура қўрғони бир зарбада кунпаякун бўлиб кетмайди ахир. Бунинг учун ҳам ташқи омил — дейлик, замон талаби, ҳам ички омил — кўнгил эҳтиёжи биргаликда кураш олиб бормоғи лозим шекилли.

Ёзувчиларимиздан бири ўтиш даври талотўпларида ўз ўрнини излаётган зиёлилар фаолиятини «мослашув жараёни» деб атайди. Биз бу тушунчани янада кенгайтириб, «англаш ва ҳис қилиш» жараёни деб ҳам аташга мойилмиз. Зеро, англаш ва ҳис қилиш — онг ва юракнинг ҳамкор—ҳамнафаслигидир. Онг ва юрак бирлиги эса — бамисоли қўш қанотдай — тафаккур ва ижодий фаолият жараёнларининг ҳаракатлантирувчи, таъбир жоиз бўлса, парвоз эттирувчи асосий унсурларидир.

Биз бугунги кунда номи дунёга танилган аёлларни тилга оладиган бўлсак, саноғимиз узоқ давом этгуси. Булар: Тансу Чиллер, Беназир Бхутто, Хиллари Клинтон...

Аёл ҳар жойда ҳам аёл. У инстинктив тарзда ўз ҳамжинсига талпинса керакки, сайёрамизнинг деярли барча нуқталарида аёллар қўмиталари, халқаро аёллар ташкилотлари иш олиб бормоқда. Аёллар дунё миқёсида конгресслар, анжуманлар уюштирмоқдалар, ўзларининг келгуси беш, ўн, ҳаттоки ўн беш йиллик фаолият йўналишларини белгилаб олмоқдалар.

Истиқлол шарофати боис республикамиз аёллари ҳам жаҳон миқёсига чиқдилар. Зеро ўзингизга-да яхши маълум, Ўзбекистон хотин-қизлар қўмитаси раисаси айни пайтда Бош Вазир ўринбосари ҳамдир. Туманларда, вилоятларда эса қўмиталар раислари бевосита ҳокимларнинг муовинларидир. Ҳеч бир мамлакатда аёлларга ҳукумат даражасида бунчалик эътибор, ғамхўрлик кўрсатилмас. Зукко Нодиранинг, мард Қурбонжон додхонинг авлодлари ўз салоҳиятларини тўла намоён этмоқ учун имконият бисёр. Гап имкониятларни ишга солишда қолган, холос.

Лазиза АКБАРОВА ана шундай имкониятлардан самарали фойдаланиш учун ўзида куч, билим, матонат, сабр-тоқат, иштиёқ топа билган фидойи ўзбек аёлларидан бири.

Лазиза опа анча йиллардан буён Тошкент вилоят ишлаб чиқариш консернини бошқаради. Консерн таркибида оз эмас, нақ 23 та хусусий корхона бор.

Ушбу жумлаларни ўқиган ўқувчи, эҳтимол, корхоналар хусусий бўлса, унга раҳбарлик на ҳожат, ахир бозор — эркинлик дегани эмасми, қабилида савол ҳам берар. Аммо, бозор фақат эркинликнигина эмас, балки ҳамкорликни ҳам талаб қиларкан. Ахир, қачон ёлғиз отнинг чанги чиққан. Бирлашганда эса қудрат ҳам ошади, имконият ҳам. Бунинг устига консерн таркибидаги барча корхоналар маҳаллий саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарадилар.

— Республикамиз мустақилликка эришгандан сўнг бизда ўз маҳсулотларимизни жаҳон бозорига олиб чиқиш истаги пайдо бўлди, — деб ҳикоя қилади Лазиза опа. — Ўша пайтлари қизларимиздан бир гуруҳини Хивага обориб товусдай товланувчи Хоразм гиламларини тўқиш санъатини ўргатдик. Сўнг Россиядан турли пайпоқлар тўқийдиган станоклар олиб келдик. Хуллас, ишладик...

«Ишладик...». Албатта, бу сўз замиридаги яширин машаққатларни, чекилган изтиробларни, барча қийинчиликларни бошидан ўтказмаган одам тасаввур қилиши мушкул.

Бироқ опа қийинчиликлар ҳақида кўп сўзлашни ёқтирмайди. Унга эришилган муваффақиятлар, самаралар муҳим.

Ютуқлар эса тилга олишга, фахрланишга арзигулик. Шу йилнинг ўтган ойлари мобайнида консерн 60 миллион сўмликка яқин халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқарди. Яна денг, бу маҳсулотларнинг деярли барчасининг бозори чаққон. Ахир қайси ўзбек хонадони рўзғор буюмларини олмайди, қайси тўй-базм тикувчилик маҳсулотларисиз ўтади.

Дарвоқе, сал кечикиб бўлса-да, опани юксак мукофот билан қутладик. Гап шундаки, бундан роппа-роса 50 йил муқаддам Италияда «Олтин олма» деб аталувчи халқаро соврин таъсис этилган. Бу соврин яратилишига эса Марина Белезарева бошчилигидаги аёллар корхонаси сабаб бўлган экан. Бу корхона Италия иқтисодининг юксалишига, давлатнинг жаҳонда ривожланган давлатлар қаторига қўшилишига ўзининг катта ҳиссасини қўшган. Ўтган йили бу соврин АҚШ Президентининг рафиқаси Хиллари хонимга насиб этган экан. Бу йил эса Лазиза Акбаровага...

Лазиза опа Италия таассуротлари ҳақида тўлқинланиб гапиради. Ўзини бу совринга тавсия этган республикамиз тадбиркор аёллар уюшмасига ўз миннатдорчилигини билдиради.

Шу билан бир қаторда опа халқаро совринни аванс сифатида қабул қилганини, ҳали кўп эзгу ишларини амалга ошириш ниятида эканини ҳам яшириб ўтирмайди.

— Биз ҳақиқий бозор иқтисодига мана энди кириб бормоқдамиз. Бундан тўрт-беш йил муқаддам рўй берган маҳсулот танқислиги энди ортга қайтмас бўлиб ўтиб кетди. Бизда энди танлаш, чертиб-чертиб, сайлаб олиш имконияти пайдо бўлмоқда. Айтайлик, ўша пайтлари биз Хитойнинг арзон молларига ишқибоз бўлсак, ҳозир эса Англиянинг ёки Швейцариянинг сифатли маҳсулотларини олаяпмиз. Шундай экан, биз ҳам жаҳон бозорига ўзимизнинг миллий ҳамда ўта сифатли молларимиз билан чиқишимиз лозим. Жаҳон бозори алдовни ёқтирмайди ҳам, кечирмайди ҳам. Бундай йўл билан бозорга чиқмоқчи бўлган одам кўрса бир марта фойда кўради, кейин эса зарардан боши чиқмаслигига иймоним комил. Биз жаҳон андозаларига мос маҳсулотлар ишлаб чиқариш, уларнинг рекламасини йўлга қўйиш, оқибат натижада бозорда яхши баҳога сотиш хусусида кўп гапирганмиз-у, аммо бу борада ишлар кўнгилдагидек деб бўлмайди-да. Бозор иқтисодининг ўз қонунлари бор, ахир. Унда бошбошдоқлик, ўзибилармончилик кетмайди. Биргина маркетинг, яъни бозорни ўрганиш ва бошқариш атамасини олинг. Шу атама ҳақида соатлаб гапириш мумкин...

Мана, Италия. У ердаги ишлаб турган корхоналарнинг 95 фоизи ўрта, кичик корхоналардир. Улар харидор талабини тез илғаб оладилар ва шунга яраша маҳсулот ишлаб чиқарадилар. Ҳолбуки, Италия бизнинг республикамиз сингари хом ашё ва табиий ресурсларга бой эмас. Агар уларда шундай имкониятлар бўлса, эдими... Демак, биз олдимиздан оққан сувнинг қадрига етмоғимиз, бу табиатнинг неъматларидан самарали фойдаланмоғимиз ҳам керак-да...

Л. Акбарова пойтахт вилояти тадбиркор аёллар уюшмаси раисаси сифатида ҳам бир қатор хайрли ишларни амалга оширмоқда.

— Ҳисобларга қараганда, аҳолининг 51 фоизини аёллар ташкил қиларкан. Бу жуда катта куч. Мана шу кучни керакли ўзанга буриб, фойдалана билсак эди, мамлакатимиз гуллаб-яшнаб кетарди... Мен баъзан ўйланиб қоламан. Ҳурматли Президентимиз куйиб-пишиб, ёниб юртдошларимиз онгига «ишбилармонлик уруғи» тушишини истаб, жон куйдирмоқдалар. Менинг назаримда, биз Президентимиз айтганларининг атиги ўн фоизини бажарсак эди, иқтисодда шундай сакраш рўй берар эдики, уни фақат «ўзбек мўъжизаси» деб атабгина изоҳлаш мумкин бўларди-ёв...

Ҳали айтганимиздай, Лазиза опа кам гапириб, кўп ишлайдиган раҳбарлар тоифасидан экан. Чунки суҳбатимиз учун ажратилган ўн дақиқа мобайнида у кишининг эшиги олдида турнақатор навбат пайдо бўлди, эшикдан бош суқиб, соатга ишора қилганлар ҳам бўлди. Ноилож, опадан юрагининг тўрида асраб келаётган бирон-бир орзуси ҳақида сўраб, суҳбатни тезроқ якунлашга қарор қилдик.

— Орзуйимми? Орзу кўп. Лекин энг асосийси, мен истардимки, жонажон Ўзбекистонимизда ишбилармон аёллар учун, йўқ-йўқ, умуман хотин-қизлар учун, алоҳида бир жамғарма очилса. Токи бу жамғарма фақат аёллар фаолияти манфаати йўлида хизмат қилиб, ортиқча қоғозбозликларсиз, сансалорликларсиз, мисол учун, кредит масалаларини ҳал қилиб берса. Ишонаверинг, аёллар бунёдкор, жуда тежамкор ва пухта бўлишади. Аёллар учун тузилган махсус жамғарма тез орада ўзини оқлаб, давлатимизга фойда келтиришига, энг муҳими — истиқлолимизга, буюк келажагимизга хизмат қилишига менинг сира шубҳам йўқ!..

Гулчеҳра МУРОДАЛИЕВА,
махсус мухбиримиз

АФҒОНИСТОНДА ТЕМУРИЙЛАР МАДАНИЯТИ ЁДГОРЛИКЛАРИ

Ҳозирги Афғонистон қадимий Хурсоннинг асосий қисми сифатида турли халқлар, жумладан, тожиклар, ҳазорлар, аймоқлар, балучлар, паштунлар ва туркий халқлар, чунончи, ўзбекларнинг муштарак ватани бўлиб келган.

Тарихий манбалар гувоҳлик берадики, Афғонистонда туркий халқлар бундан ўнлаб асрлар муқаддам яшаб келиб, ўзларидан унутилмас ёдгорликлар қолдирганлар. Масалан, кушоний жабғулар, яъни хоқонлар давридан қолган ажойиб ҳайкаллар, мустаҳкам деворлар, қалъалар харобалари, қимматбаҳо тангалар. Шибирғон шаҳри «Тилла тепа»сидан топилган 22 минг парчадан ортиқроқ олтин буюмлар, безаклар, белбоғлар, ҳайкал ва аравалар, қимматбаҳо жавоҳирлар, мазкур давлатнинг жаҳон тамаддунига қўшган бебаҳо ҳиссаси ҳисобланади. Археологлар «Тилла тепа»дан топилган нафис ёдгорликларни Миср Фиръавни Тутанхамун (милоддан аввалги XIV аср) давридан қолган ёдгорликлар билан тенг туради ва бошқа ҳеч бир мамлакатда бундай қимматли ва турли маданиятларни акс эттирувчи ёдгорликлар топилган эмас, деб таъкидлаганлар.

Шунингдек, ҳайталлар ё ҳаётила, яъни яфталийлар ёки яфталийтлар давлати, оқ хунлар анъаналарининг давомчилари сифатида, 8-асрда Афғонистон шимолий соҳаларида, 30 та амирликдан таркиб топган «Тагиншоҳийлар» туркий давлати (М. Ғубор ва А. Ҳабибий) бизнинг халқимиз Афғонистон ҳудудида қанча қадимий тарихга эга эканлигидан далолат беради.

Ҳозир Афғонистонда яшовчи тўрт миллионга яқин туркий халқлар, жумладан, уч миллионга яқин ўзбеклар, этник жиҳатдан ўша қадимий туркий халқларга бориб тақалади. Машҳур афғон муаррихи А. Ҳабибий Сабуктагин ўғли Маҳмуд сулоласини ўша Тагиншоҳийлар сулоласидан келиб чиққан деб фикр юритади. Айтиб ўтилган сабабларга кўра Афғонистон шимолий вилоятлари (Бодғийсдан тортиб Бадахшонгача), тарихий манбаларда, Туркистон, Жанубий Туркистон, Туркистони сағийр (кичик Туркистон) ва Туркистони афғоний деб аталиб келган. Мазкур номларни биз Афғонистон давлатининг расмий тарихчиси Файз Муҳаммад Котиб Ҳазора ёзган ва афғон подшоҳи Амир Ҳабибуллохон назаридан ўтгандан кейин нашр этилган машҳур асар «Сирожит-таворих» (тарихлар қуёши) китобининг турли жойларида яққол кўрамиз. Чунончи, муаллиф биринчи жилднинг тўққизинчи бетида америкалик генерал Юс Фандикдан нақл қилиб, Жанубий Туркистоннинг ҳудудини қуйидагидек кўрсатади: «Амударё жанубида жойлашган Бадахшон, Тохористон ва Балхдан иборатдир». Ҳозирда ушбу соҳа саккиз вилоятга бўлинган.

Шунингдек, Амир Амонуллахон даврида (1919—1929) «Афғонистон асосий ташкилоти низомномаси») яъни қонунининг 204-моддасида, ҳозирги Балх, Жузжон, Сарпул ва Самангон вилоятлари, «Туркистон вилояти» деб аталган. («Низомнома», Далв ойи, 1305 йил, Ширкат Рафиқ босмахонаси — Қобул. 104-бет).

Афғонистон турки халқлари, жумладан, ўзбеклар тарих жараёнида ўлка тараққиёти ва маданият ривожи учун ўз улушларини қўшиб келганлар. Масалан, IX асрдан, XII асргача Шарқ уйғониш даврининг биринчи босқичи ҳисобланган муддат жараёнида, X асрнинг иккинчи ярмидан XII асргача ғазнавийлар туркий сулоласи қурган буюк салтанат ҳудудида, илму маданият барқ уриб ривожланди. Юзлаб олим ва шоирлар унинг ҳимоясида яшаб ижод қилдилар. Хоразмлик Абу Райҳон Беруний каби буюк аллома ўзининг мангу ва барҳаёт асарлари «Ал-Қонун-ал-Масъудий» «Китобул-Ҳинд» ва «Ас-Сайдана» номли китобларини ёзиб жаҳон маданиятига қўшди. «Исломий давлатлар тарихи ва ҳукумат қилган оилалар» китобининг иқтидорли муаллифлари таъкидлашича, ўша даврда Осиё мамлакатларининг ҳеч бир пойтахти, Ғазна шаҳрининг илмий даражасига кўтарила олмаган эди. (мазкур китоб, 2-жилд, 497-бет).

Шарқ Уйғониш даврининг иккинчи босқичи бўлмиш темурийлар даврида соҳибқирон Темур асос солган йирик давлат, фан ва маданият ривожи учун муносиб шароит яратиб берди. Темурийларнинг ҳар иккала пойтахти (Самарқанд ва Ҳирот) дунё илм-фанининг марказларига айланди.

Жаҳон тарихчилари ва олимлари, жумладан, машҳур тадқиқотчи ва адабиётшунос олим доктор Забиҳулло Сафо фикрича, улкан салтанатнинг иқтидорли асосчиси Амир Темур фан ва санъатсеварлик хусусиятлари билан нафақат ўз сулоласини тарбиялади, балки унинг ўзи (амалда) ушбу йўлнинг асосчиси бўлди. Шунингдек, мазкур муаллиф «илму адабиёт ва санъатга шайдолик темурий шоҳлар ва шаҳзодаларнинг табиий хислати ва улар шахсиятининг ажралмас қисми деб ўйлайсан»,. деб таъкидлайди.

Қадимий Хуросон — ҳозирги Афғонистон ҳудудида, темурийлар маданияти, Шоҳруҳ Мирзо, Гавҳаршод бегим, Султон Ҳусайн Бойқаро, Алишер Навоий ва Бобур Мирзо раҳбарлигида гуллаб яшнади ва юксак тараққиёт поғоналарига кўтарилди.

Ҳозирги Афғонистон ҳудудида темурийлар даврида фан ва адабиёт ривожи билан бир қаторда, моддий маданият ҳам юксак тараққий этди. Айниқса, Ҳирот шаҳрида, Шоҳрух Мирзо, Гавҳаршод бегим, Ҳусайн Бойқаро ва Навоийдан қолган меъморий обидалар, темурийлар маданиятига хос бўлган услубда яратилган эди. Лекин улардан айримлари турли таассублар ва ёвузликлар қурбони бўлди. Қолганлари ҳозирча ҳам кўзларни қамаштириб туради. Улардан баъзилари ЮНЕСКО ҳимояси остига олинган.

Ушбу тарихий ёдгорликлар ҳақида афғон муаррихлари, жумладан, профессор Абдулҳай Ҳабибий ўзининг қимматли асарлари «Темурийлар даврининг санъати», «Заҳириддин Муҳаммад Бобур подшоҳ» ва «Афғонистон ҳинд кўрагонийлари даврида» номли китобларида ва М. F. Ғубор «Афғонистон тарих ўзанида» номли китобида, шунингдек, устод Халилий маълумотлар бериб ўтганлар. Биз қуйида турли манбалар ва ўз кузатувларимиздан фойдаланган ҳолда, уларнинг айримлари ҳақида қисқача ҳикоя қилиб ўтамиз:

1. «ҲИРОТ АРКИ» (ИХТИЁРИДДИН ҚАЛЪАСИ). Шоҳруҳ Мирзо томонидан қайта қурилиб, тош ва пишиқ ғиштлар ишлатилиб шукуҳли обидага айлантирилган ушбу қўрғон, жуда кўп тарихий ҳодисалар гувоҳи бўлиб келган. Бундан чамаси 35 йил муқаддам унинг ичида қурилган чиройли ҳарамсарой атайлаб буздирилиб, охирги урушларда қалъанинг баъзи бир деворларига зарар етган.

2. «ГОЗАРГОҲ». Хожа Абдулло Ансорий (Пири Ҳирот) мақбараси атрофида Шоҳруҳ Мирзо томонидан қурдирилган масжид ва мақбаралар мажмуаси ва улар устидан ўрнатилган ажойиб тош лавҳалар. Мазкур тош лавҳалар орасида «Санги ҳафт қалам» (етти ёзув билан ёзилган тош) ўзининг ҳайратлантирувчи хусусиятлари билан, дунёнинг энг ажойиб нафис асарларидан бири ҳисобланади. Унинг узунлиги тахминан икки метр, эни 60 см ва баландлиги ҳам шу андозага яқин туради. Тош, яхлит бир парча қора гранитдан иборат бўлиб, Ҳусайн Бойқаро буйруғига биноан бир мўъжизакор сангтарош уни 13 йил давомида йўниб тайёрлаган экан. Темирдек қаттиқ тошнинг атрофида қуръон оятлари ва ҳадислар етти хил араб ёзуви, яъни насх, настаълик, риқъа, сулс, райҳоний, кўфий ва девоний хатларида сеҳрли безаклар билан қўшиб ёзилиб, султон буйруғига биноан Мўмин Мирзо қабрининг устига қўйилган экан.

3. ҲИРОТ БУЮК ЖОМЕ МАСЖИДИ. Минглаб кишилар учун мўлжалланиб, Навоий ва Ҳусайн Бойқаро томонидан қайта қурилган ушбу масжид унда ишлатилган ажойиб кошинлар ва безаклар билан, салобатли ва нафис бир обида ҳисобланади.

4. «МУСАЛЛО» ЖОМЕ МАСЖИДИ, Гавҳаршод бегим жоме масжиди ва мадрасаси. Темурийлар даврининг ҳашаматли ва ниҳоят чиройли ёдгорликларидан ҳисобланган ушбу обидалар XIX асрда Амир Абдураҳмонхон буйруғи асосида инглиз генерали Лемис томонидан динамит билан портлатилган. (М. F. Ғубор. Афғонистон тарих ўзанида. 684 бет). Ҳозирча улардан фақат Гавҳаршод бегим мақбараси ва бешта минора қолган.

5. ҲИРОТ ГОЗАРГОҲИДА «НАМАКДОН» деб аталган, ташқариси саккиз қиррали, аммо ичкарисидан олти қиррали икки қаватли Навоий қурдирган дам олиш ва мушоира ўтказадиган чиройли ихчам бино.

6. МАЗОРИ ШАРИФ ШАҲРИДА ҲАЗРАТ АЛИ ИБН АБИТОЛИБГА МАНСУБ ҚАБР УСТИДАН ҚУРИЛГАН ШУКУҲЛИ ЮКСАК ИККИТА КАТТА ВА БАЛАНД ГУМБАЗЛИ ОБИДА (РАВЗАИ ШАРИФ). Ушбу азим бино Султон Ҳусайн Бойқаро буйруғи асосида қурилиб, ўз чиройи ва азамати, нақшинкор деворлари, пештоқлари билан 500 йилдан буён миллион-миллион инсонлар зиёратгоҳи бўлиб келмоқда. Ҳозирча Равзаи шариф тарихий обидаси Афғонистон шимоли қуролли кучлари олий кенгашининг қўмондони «Миллий исломий, жунбиш» ташкилотининг раҳбари, армия генерали Абдурашид Дўстим соҳибқирон Амир Темурнинг 660 йиллигини ҳурмат билан кутиб олиш мақсадида таъмирланиб, унинг атрофи чиройли парклар, фавворалар, хиёбонлар ва гуллар билан безатилмоқда. Равзанинг атрофидаги майдонда мармар тошлар ёткизилиб, гумбазларнинг ичи ва деворларидаги нақшлар бутунлай тикланган.

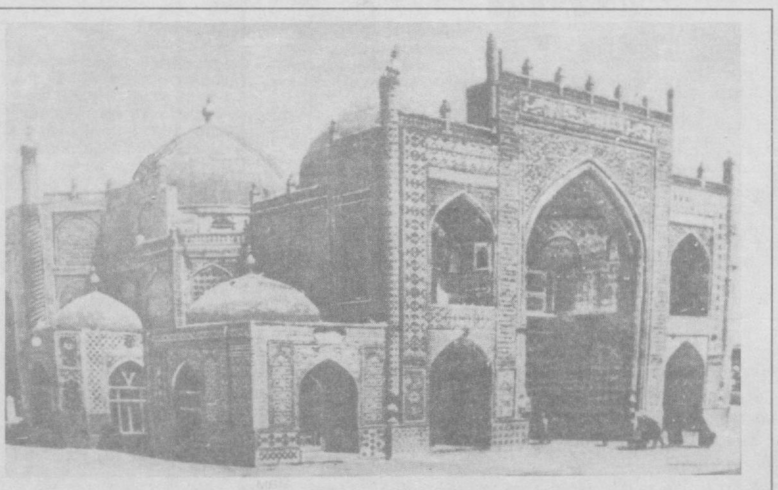

«Равзаи шариф» обидаси

7. САРПУЛ ШАҲРИДА САРПУЛ ДАРЁСИ УСТИДАН ҚУРИЛИБ, ШАҲАРНИНГ ШАРҚИЙ ВА ҒАРБИЙ ТОМОНЛАРИНИ БИР-БИРИГА БОҒЛАБ ТУРГАН АЛИШЕР НАВОИЙ ТОМОНИДАН ҚУРДИРИЛГАН КАТТА КЎПРИК.

Шунингдек, темурийлар сулоласи ва улар асос солган маданиятнинг давомчиси бўлмиш бобурийлар томонидан ҳам Афғонистонда жуда кўп ёдгорликлар қурдирилган. Биз улардан қуйидагиларни қисқа шаклда таништириб ўтамиз.

БОБУРШОҲ БОҒИ. Қобул шаҳрининг «Шердарвоза» тоғи ғарбий этагида баландликда қурилган Бобуршоҳ боғи ва ҳарамсаройидан туриб Қобул шаҳрининг ғарбий томонлари, ҳатто Пағмон тоғларигача кўриш мумкин. Қобул аҳолисининг энг ёқимли сайлгоҳ ва дам олиш жойларидан бири бўлмиш мазкур боғ, фавворалар, ҳовузлар, мартабали боғчалар билан безатилган, унинг атрофи юксак қалин девор билан ўралган. Бобур ва унинг оила аъзоларидан ўғли Мирзо Ҳиндол, Ҳумоюннинг ўғли Мирзо Ҳакимхон, Мирзо Ҳиндолнинг қизи — Жалолиддин Акбарнинг хоними Руқия Султон бегим, иккинчи Оламгирнинг қизи Навоб Гавҳарнисо бегимларнинг қабрлари мавжуд бўлиб, ҳар бири устида безатилган чиройли тош лавҳалар ўрнатилган. Масалан, 1016 ҳижрий йили Жалолуддин Акбарнинг ўғли Жаҳонгир томонидан ўрнатилган 1,5 метр баландликдаги мармар тошнинг бир томонида ниҳоят чиройли хат билан тўрт байтлик бир шеър ёзилган. Унинг матлаъи шундай:

Подшоҳий каз жабиинаш тофтий нури илоҳ,
Он Заҳируддин Муҳаммад бўд Бобур подшоҳ.

Шунингдек, Бобуршоҳ боғида Шоҳжаҳон томонидан унинг ҳарбий ғалабаси муносабати билан оқ мармар тошларидан қурилган чиройли масжид диққатни ўзига тортиб туради. Масжиднинг барча томонлари тагидан тепасигача бир хил нафис оқ мармар тошдан қурилган бўлиб, унинг шарқий пештоқида ниҳоят гўзал насх ва настаълиқ хати билан унинг қурилиши ҳақида маълумотлар ёзилган. Масжид Арғувон гули шохлари билан иҳота қилинган бўлиб, қаршисида катта чинор дарахтлари соя солиб туради.

«ҚОБУЛ АРКИ» ё «БОЛОҲИСОР». Қадим даврлардан қолган ушбу тарихий баланд қўрғонни Бобур ва унинг авлодлари Мирзо Комрон ва Жаҳонгир қайтадан қуриб, лойдан ясалган бинолари ўрнида тош ва пишиқ ғиштлардан иморатлар барпо қилганлар. Балоҳисор Бобур салтанати арки ва қароргоҳи бўлган, унинг учун Бобуршоҳ боғининг ёнидан ўтказилиб узоқ тоғлардан сув олиб келинган. Қобул арки жуда муносиб, баланд жойда қурилган бўлиб, унинг ҳақида кўп шеърлар ёзилган. Жумладан, шоир Мулло Муҳаммад Толиб Муаммоий Бадиуззамон Мирзога атаб қуйидаги байтни ёзган:

Бихур дар Арки Кобул май, бигардон коса пай-дарпай,
Ки ҳам кўҳасту ҳам дарё у ҳам, шаҳрасту ҳам саҳро.

(Мазмуни: Қобул аркида май ичиб, қадаҳларни кетма-кет айлантир. Чунки бу жой ҳам тоғу ҳам дарё, айни ҳолда ҳам шаҳару ҳам саҳродир).

Қобул шаҳри ва унинг атрофида Бобур ва унинг авлодлари қурдирган боғлар: Чаҳорбоғ, Боғи жиловхона, Ўртабоғ (Боғи маҳтаб), Боғи Оҳухона, Боғи сурат, Боғи шаҳроро, Боғи жаҳоноро. Охирги икки боғ қурилгандан кейин, Бобур буйруғига биноан, Шаҳроро боғи давлат холиса мулкига айлантирилиб, Жаҳоноро боғи Навоб Малика Даврон бегимга бағишланган.

Жаҳонгир Мирзо буваси Бобурдек Кобулни кўп севарди. «Тузуки Жаҳонгирий»да ёзишича, у Бобур қурдирган боғларни кенгайтириб, ўзгартиради ва безатади. Ўртабоғ Кобул шаҳри яқинида жуда чиройли жой бўлиб, Ҳумоюн Кобулга келганида ўз ўғли Жалолуддин Акбарнинг суннат тўйини ушбу боғда тантанали маросим билан ўтказади.

Бобурийлар даврида Кобул шаҳри ниҳоят кўркам ва маъмур бўлиб, ўзининг шукуҳли иморатлари ва чиройли боғлари билан машҳур эди. «Шаҳроро» ва «Жаҳоноро» боғларида қурдирилган нафис иморатлар шариллаб оқиб турган шаршаралар, юздан ортиқ фавворалар, безатилган хиёбонлар, рухом ва мармар тошларидан ишланган шосуфалар ва рухом устунлар, меҳроб шаклида қурилган токчалар, зулол сув тўла мармар ҳовузлар, юксак чинор дарахтлари соя солиб турган ва турли-туман гуллар билан безатилган яшил чаманлар, тунлари кофурий шамлар билан ёритиладиган айвонлар ва шабистонлар, ҳар бир кишини завқлантирарди.

«Шердарвоза» тоғи узра тошдан йўнилиб ясалган «Тахти Бобур» ва унинг қаршисида йўндирилиб, 1076 ҳ. йили тамомланган «Тахти Жаҳонгир». Ушбу тахтда қуйидаги иборалар ёзилган эди: етти иқлим мамлакатлари подшоҳи Нуруддин Жаҳонгир подшоҳ ибн Жалолуддин Акбаршоҳнинг тахт ўрни.

Шоҳжаҳон даврида Кобул ҳокими Алимардонхон томонидан қурдирилган, чорсуси катта гумбаз билан қопланган Кобул шаҳрининг усти ёпиқ марказий бозори. «Чорчата» деб номланган ушбу ажойиб тарихий бозор, барча расталари билан шаҳарни қайта қуриш пайтида бузиб ташланди.

Аврангзеб қурдирган «Шўрбозор» ва «Гудрий» масжидлари.

Шоҳжаҳон «Исталиф» туманида малика Мумтозмаҳал учун қурдирган «Исталиф боғи. Мазкур боғ Исталиф дарёси ёқасида қурилган бўлиб, «Жаҳоннамо» деб аталган эди. «Жаҳоннамо» боғи баланд чинор дарахтлари, зилол сувлари, турли-туман гуллари билан ҳар доим одамларни ўзига жалб этиб турарди. Охирги вақтлар, қонли урушлар туфайли унинг тақдири қандай бўлгани биз учун маълум эмас.

Шунингдек, бобурийлар Афғонистон шарқий вилоятларида «Боғи Сафо» ва «Боғи вафо» каби ниҳоят чиройли ва ёқимли боғлар қурдирганлар.

«ЧИҲИЛЗИНА». Бобур буйруғига биноан 9 йил давомида 80 та сангтарош усталар, ҳозирги Қандаҳор шаҳрининг ғарбий томонида «Сарпўза» тоғининг тепасида, тошларни йўниб қирқ зиналик ушбу ёдгорликни яратганлар. Мирзо Комрон, Мирзо Аскарий ва Мирзо Ҳиндол, Бобурнинг ўғиллари 930 ҳ. йилдан 953 йилгача уни безатишга уриниб, унда китобалар ёздириб қолдирганлар. Улардан кейин «Баҳкар» сангтарошлари орқали тўрт йил давомида тошлар орасида Ҳумоюн ва Акбар номига йўнилган китобаларда, Жалолуддин Акбаршоҳ буюк империясининг барча шаҳар ва вилоятлари номи ёзилган.

«Чиҳилзина» тоқи жуда муносиб жойда қурилиб, ундан туриб Қандаҳор шаҳрининг ғарб томонидаги «Арғондоб» дарёсигача туташган манзараларни томоша қилиш мумкин. Шу ерда масжид ва мазорлар ҳам қурдирилган.

Бобурийлар даврида, машҳур шоир Шавкат Бухорий Кобулдан Ҳиндистонга ўтганда, унинг ёқимли манзаралари ва чиройли иморатларидан завқланиб, бундай деб ёзган эди:

Шаҳру саҳрояш бувад як гулситону ҳусняез,
Баҳри сайри Ҳинд агар Шавкат ва Кобул бигзарад.

(Мазмуни: Шавкат Ҳиндистон сафари ниятида Қобулдан ўтмоқчи бўлганда, унинг шаҳар ва далалари бир гулистон каби чиройлик манбаи бўлиб кўзга ташланади).

Шунингдек, табризлик буюк шоир (Соиб Табризий) Шоҳжаҳон даврида тўрт йил Қобулда истиқомат қилиб, унинг гўзаллиги ва ободончилиги ҳақида катта бир қасида ёзиб қолдирган. Унинг матлаи қуйидагидек:

Хушо ишратсаройи Кобулу дамони кўҳсораш,
Ки ноҳун бар дили гул мезонад мижгони ҳар хираш.

(Мазмуни: Ишрат саройи бўлмиш Кобул ва унинг тоғ этаклари нақадар ёқимлидир. Унда ҳар бир тиконнинг киприги, гуллар юрагини тирнаб туради, яъни унинг тиконлари шу қадар чиройликим, гулларни рашк ўтида куйдиради).

Шундай қилиб, барча туркий сулолалар ва ўзбек шоҳлари Афғонистонни ободонлаштиришда, у ерда маданият ва маънавиятни ривожлантиришда ўзларидан унутилмас ҳисса қўшиб келиб, барҳаёт ёдгорликлар қолдирганлар. Туркий сулолалар, айниқса, темурийлар яратган маданият, Афғонистон тарихи ва маданиятининг ажралмас шарафли қисми ҳисобланади.

Абдулҳаким Шаръий ЖУЗЖОНИЙ

Маънавият қирралари

МУҲАББАТ — ИККИ ДИЛ ФАЙЗИ

Жаҳонда хотин олмоқ, эрга чиқмоқдан осон иш йўқдир
Муҳаббат икки дилдан чиқмаса, ундан совуқ қиш йўқдир.

Инсоннинг ёшлик чоғлари у хоҳ ота-она билан ёки етим бўлсин, нисбатан гўзал ва қуюндек тез ўтади. У даврлар учун ёш авлод деярли масъулият сезмайди. У ўқиши, ҳунармад бўлиши ёки такасалтанг ўсиши мумкин. Бола ёки қизнинг ким бўлиб вояга етишида унинг ўзига қараганда биринчи навбатда ота-онаси билан биргаликда атроф муҳитидаги тарбиячилар, мураббийлар асосий сабабчи бўладилар. Бу ҳоллар, фараз қилайлик, кўпчиликка аён ва равшан. Лекин ўғил-қиз вояга етгач, келгусидаги ҳаёт сўқмоқларида равон қадам ташлаш учун энг аввало икки ёшнинг ўзи бу масъулиятни сезиб оила қурмоғи шарт деб биламан.

Қолаверса, ана шу оила қуришдаги масъулиятлар нималардан ташкил топади? - деган саволнинг туғилиши табиийдир. Мен бу саволга ўз тафаккурим ва тушунчамга кўра ва шахсий ҳаёт тажрибамдан келиб чиқиб, жавоб беришга ҳаракат қилмоқчиман.

— Аввало, оила ўз тенги-тўши билан қурилиши керак. Бу туб маъноси билан ҳаёт талаби ва тақозасидир. Ёшлик гўзал бўлишига қарамай унинг бебошликлари ҳам бор. Катталар — ёшларни шу бебошликдан муҳофаза қилмоғимиз шарт. Чунки ёшлик шундай ажойиб фазилатки, уни бекорга исроф этиш - ўз-ўзингга хоинлик қилишдан бошқа нарса эмас. Буни оқибатини ўйламасдан иш тутиш, аждаҳо оғзида ҳаёт кечиришдан фарқи бўлмай қолади. Бунинг устига-устак ёшлик дардманлик, хўрлик, турли азоб-уқубатларни сезар-сезмай бошидан кечира оладиган муқаддас давр. Лекин ёш ўтган сари у қийинчиликлар кишиларда оғир кечади ва дилкаш-дардкаш шахсларга мухтожлик йил сайин ошиб боради. Кўнгиллар нозиклашиб, тез-тез синиб чил-парчин бўладиган ҳолатларга етиб келади. Ана шунда сизни тушунадиган, урф-одатларингизга амал қиладиган, ўз миллатингизга мос иззат, эъзоз, ҳурмат, садоқат ва умр боқий ҳаётга тобе— бўйсунадиган шахсга эҳтиёж катта бўлади. Ҳаётда жондан азиз нарса бўлмаганидек оилада садоқат, меҳр-муҳаббат, ҳурмат ва иззатдан устун келадиган қимматбаҳо нарса бўлмайди. Мабодо иктисодий жиҳатдан тўлиб-тошсангиз ҳам, оилада тотувлик бўлмаса, у жаҳаннамнинг ўзгинаси. Кўпчилик ҳолатларда гўдакларни кўзингиз қиймайди, тишни тишга босиб яшашга мажбур бўласиз. Лекин бу мажбурлик умрингизни кун сайин ғажиб, оқибатда ит эмас суякка айлантиради. Дардман бўлиб, хўрликда ҳаётдан кўз юмасиз.

Билингки, ишдаги кайфиятсизликдан, оиладаги кайфиятсизлик (доимий уриш-жанжаллар) ўн баробар эмас, балки юз баробар кўп асаб торларингизни таранг қилиб тортади ва оқибат уларни бевақт узилишига сабаб бўлади.

Жанжалсиз оила бўлмаган, бўлмайди ва бўлмаяжак. Лекин жанжал-уришдан жанжал-уришни фарқи бор. Менинг бугунги ҳаётим хулосаси шундан иборатки, ғоз ба ғоз, кабутар бо кабутар деган ибтидоий бир ҳикматга амал қилинмаган бўлса, охир-оқибат жанжал, машмашалар узилиш билан тугайди. Жаҳондаги кечаётган барча ҳодисотлар нисбий тушунчага эга, иккинчи сўз билан айтилганда, умумий қонуниятлар ва хулосалар айрим далиллар ва ўткинчи воқеалар асосида эмас, балки кўпчилик ҳолатлардан келиб чиқади. Қайси ҳодисада салбий оқибат эҳтимоли кучли бўлса, шундан воз кечиш, эҳтиётни қилиш лозим. Ижобий ва салбий оилаларнинг ҳаёт, турмуш тажрибалари кўз ўнгимизда турибди. Мен собиқ Иттифоқни Санкт-Петурбургдан Магадангача, Омск-Тюмендан — Термизгача кездим.

Бунинг устига устак мен геологман, узлуксиз гўзал водийлар, қақраган чўллар ва қорли тоғларда турли элат ва миллатлар билан учрашдим ва улар билан оилавий суҳбатларда бўлдим. Эр-хотин бир-бирига ҳар жиҳатдан мос келмай тузилган кўпчилик оилаларни тотув кўролмадим. Кўришим ҳам мумкин эмас эди. Зеро бу инсонлар табиатига сингиб кетган қонун экан. Буни шахсан менинг ўзим ҳам анчагина кеч — вақт ўтгач сезиб қолдим. Ўз вақтида бу ҳақда оз бўлса ҳам менга нотенг тузилган оиалада бўладиган зиддиятлар ҳақида хабар берадиганлар топилмади. Чунки мен Магаданда ўтмиш йиллар сургунда оила қуришга мажбур бўлганман... Шунинг учун ҳам жон куйдириб менга айтилмаган сўзларни сизларга айтмоқдаман. Сизлар хатога йўл қўймай, азобда эмас роҳатда яшанглар!

Хўш, икки вояга етган ёш осуда ва иноқ оила қуришда нималарга эътибор беришлари шарт? Шартларнинг сон-саноғи йўқ. Лекин мен ўз ҳаётий тажрибам хулосаларига суяниб у шартларнинг айримлари ҳақида тўхтаб ўтмоқчиман:

Сир эмас, ёшликнинг ўзи гўзаллик, қолаверса, Абдулла Қаҳҳор айтганидек, қизлар вояга етгач, қизил олмадек беғубор чирой соҳибаси бўладиларки, улар дарёда оқсалар, уни кўрган ҳар қандай йигит ғарқ бўлишини ўйламай «қизил олма»га ташланади. Менинг бор гапимнинг мазмуни ва мағизи ҳам ана шундан иборат бўлиб, йигитларимиз ёшликда қизил олмадек кўринган қизларга уйланиб қоладилар. Бу даврдаги энг ачинарли ҳолат шундан иборатки, ёшлар гоҳо «шу билан турмуш қурмасам ўзимни осиб ўлдираман ёки у билан қочиб кетаман» деб, ота-оналарига ортиқча жабрситам орттирадилар. Сўнг азоблар дарёсида ғарқ бўлаётганларида кўзлари очилиб, сомон парчасидан нажот кутадилар... Ўртадаги кескин фарқлар ҳою ҳаваслар тугагач, бошланади. Фарқлар зиддиятларни авж олдиради. Умр деган нарса 5-10 йил давом этмайди-ку. Асосий ҳаёт ҳали олдинда давом этади!

Дунёга келиб қавму қариндош ва ёру дўстларинг билан кўнглинг тўлиб меҳмонга бориб келмасанг, уларни қўлдан келганча — буғдой нонинг бўлмаса ҳам буғдой сўз билан кутмасанг, ҳаётда емоқнинг қусмоғи борлигини инкор этсанг, таниш-билишларингни ҳожатини чиқармасанг, уларнинг оғир кунларида ёрдам кўрсатишга шошилмасанг, қани, айтинг-чи, бундай ҳаётнинг нима ҳожати бор? Бу салбий, одам севмас хосиятлар тенгсиз қурилган оилаларнинг кўпчилигига хос ва мансуб бўлган хислатдир.

Ота оиланинг моддий базасини яратиш учун тинимсиз меҳнат қилиб, фарзанд тарбиясига 15-20 фоизгина вақт (уни топса) ажрата олади. Она эса фарзанд билан қарийб 80 фоиз банд. Шунинг учун ҳам , менинг тажрибамга кўра, она қанчалик ақлли ва доно, айниқса фаросатли бўлса, болалар шунчалик тарбияси кутгандек яхши ривож топади.

Шулар қатори оилада ота обрўсини кўтарадиган ва уни сақлайдиган оналар ҳисобланади. Бунга шак-шубҳа қилиш бефойда. Бу шундай бўлган, бўлмоқда ва бўлажак. Айрим хотинлар вақт ўтиши билан, оилани ўзлаштириб фарзандлар билан эрлар оёғини боғлагач, уйда тўлиқ хўжаликни эгаллашга ҳаракат қилиб, эрни устидан бутунлай ҳукмронлик ўрнатиш изига тушади ва бунга жон-жаҳди билан тиришади. Натижада у эрнинг маошига узил-кесил ҳукмрон бўлишни истаб қолади. Ҳатто унинг ёнидаги охирги пулини шилиб олиб, унинг транспорт ва тушки овқатига санаб пул беришга тиришади. Эрлар тинчликни кўзлаб бунга ҳам рози бўла бошлайдилар. Хотиннинг чизган чизиғидан четга чиқа олмаган оила бошлиғи, қандай қилиб оилада обрўга эга бўлсин.

Фарзандларда отага бемеҳр бўлиб ўсишнинг бошланиши шундай.

Қон, сут билан болага кирган тарбия жон билан чиқиб кетар экан-да. Шунинг учун вояга етган фарзандлар оилали бўлганда ҳам отага бемеҳр бўлиб унга тик қараб:

— Сиз мен учун нима қилдингиз! Сиздан мен ҳеч нарса кўрмадим. Нима қилган бўлсалар онам қилдилар, - деб ота бетига оёқ босадилар. Олдинлари ота айтган сўзларини бажармайдилар. Бора-бора уни менсимайдиган, туртадиган ва назарга илмайдиган бўлиб қоладилар. Бордию ота куч-қувватдан кетиб, оилага ортиқча даромад келтиролмаса ва охири у дардман бўлиб қолса, она бошлиқ у отадан тезроқ қутилиш йўлларини излайдилар. Ҳеч нарса қўлларидан келмайдиган бўлса уни кун сайин хўрлаб уйдан ҳайдаб чиқариш пайида бўладилар ва уни амалга оширадилар. Шундай қилиб вақтинча хурсандчилик билан туғилган оила истиқболлари мудҳиш ва аянчли - мустабид тасодифлар (тасодиф эмас, балки кутилган фожиали келажак) билан тугайди.

Янги оила қуришда бўлажак никоҳ учун ота-она розилиги асосий ҳал қилувчи омиллардан ҳисобланмаса ҳам, муҳим талаблардан биридир. Чунки улар ҳаётнинг мураккаб сўқмоқларидан ўтиб, турмушнинг аччиқ-чучукларини тотиб кўришганлиги учун ўз фарзандларига, сиз ёшлар буни тушунинг, ҳеч вақт ёмонликни раво кўрмайдилар. Шундай экан, ота-она маслаҳатига кириб улар билан кенгаш қилиб ёр танланса, икки ёш оз бўлса-да хатога йўл қўймайдилар. Шу боисдан ота-она аввало бўлмиш қудаларнинг «таги-тахтини» суриштирадилар, иқтисодий аҳволи билан танишадилар ва ўз тенгларига ёки қиз узатсалар, кўп эмас бир даража юқорига рози бўладилар. Буни нимаси ёмон. Бу келгуси оиланинг мустаҳкамлиги учун, биринчи ишончли пойдевор-ку ахир! Бундан ташқари ота-оналарнинг яхши одатларидан бири онасини кўриб қизини оладилар. Бу — демак она қанчалик саришта, одоб-хулқи, рўзғор тута биладиган, қолаверса, эрига ҳурмат-иззатли ва ўзи пазандаю қизига уни ўргата билганлигини суриштириб, хулоса чиқарадилар. Шу сабабдан бўлса керак, қудалар бир-бирлари тўғрисидаги хулосани биринчи ҳожатхона аҳволидан — унинг қай даражада озодалигидан бошлайдилар. Хуллас, етти ўйлаб бир кесилган иш, яхши оқибатлар даракчиси. Зеро, «Қуш уясида кўрганини қилади»-да. Умр савдоси- бу мол эмас, бор барака топ, билан иш битмайди. Бинобарин, оила қуриш шошма-шошарликни ёқтирмайди. У ҳар томонлама тенгликни ёқтиради. Турмуш қурадиган ёшларнинг дунёқараши, ҳусну заковати, ота-онага меҳрибонлиги, меҳмоннавозлиги, бир сўз билан айтганда, уларнинг бир-бирини тушуна билиши осуда ва иноқ ҳаётнинг ажралмас гаровидир.

Гар тушунса сени
аёлинг.
Бил! бахтли кечар
ҳаётинг.

Шу қатори:

Мастура бўлса эринг,
Ҳадя этарсан боринг,
Сайр этиб чаманларда,
Чиқмас шодликдан
зоринг.

Бу ҳақда яна бир амалий талаб мавжуд:

гар сен эр зоти бўлсанг,
ҳурмат қил аёлингни,
Шодлик ҳадя эт унга,
қочирмай хаёлингни.
Шунда у иззат билан,
қўлин ташлар бўйнингга
Ўтиб умринг роҳатда,
бахтинг тўлар қўйнингга.

Ота-она розилиги ҳақида баённи тугатиб, яна бир сўз демоқчиман:

Келин-куёв бахтлидир,
ота-она рози бўлса
Садоқатли ҳаётда, чин
адолат қози бўлса.

— Ёрнинг чиройи ва ташқи кўриниши, аввало тенг бўлиши келажак тинч ҳаётнинг асосий гаровларидан биридир. Бу соҳада икки ёш янглишмаслиги учун улар биринчи бўлиб яқинларига (янгалари ёки опаларига), иккинчи бўлиб дўстлари ва дугоналарига ишонишлари керак. Чунки ҳаётда шундай воқеалар ҳам учраб турадики, вақт ўтгач икки ҳаёт қурганларга:

— Ҳой, Фалончи! У билан турмуш қураётганингда қайси кўз билан қараган эдинг! Уни на қадди-қомати ва ҳусни-жамоли сенга тенг эмас-ку, деган таъна ва камситиш тошларини отадилар. Бундан келгуси ҳаёт дарз кетиб, парчаланиши ҳам муқаррар!

Ҳаётнинг бу шарти бўйича икки ёшга айтиладиган асосий гаплардан яна бири шундан иборатки, улар ташқи кўринишга эътибор беришлари билан бир қаторда бир-бирларининг ички қиёфаси ёки дунёсига жиддий разм солишлари лозим. Чунки ташқи чирой тонгдаги шабнамдек тез ҳавога учиб кетади, аммо ички дунё чиройи, у инсон билан мангу қолади ва у гўзал бўлса, доимо ташқи чиройни боса олади.

Ва ҳаёт ўкинишсиз осуда кечади. Бу ҳақда яна бир сўз:

Ёр мутлоқ чиройлидир,
сўзи мулойим бўлса
Ёруғ юлдуз— Зуҳродек
юзи гулойим бўлса.
Марварид таққан аёл
беҳад гўзалдир,
У кўнглинг топа билса
қанду асалдир.

Мана ким чиройли? Сўзи мулойим бўлиб, бир-бирини кўнглини топа билган чиройли! Шояд ёшлар ана шу ҳаётим хулосаларидан келиб чиққан дил сўзларимга амал қилсалар, уларнинг келгуси ҳаётдаги кутилмаган хатолари камроқ бўларди деган умиддаман. Бу баённи ҳам тамомлаб, унинг хулосасини қуйидаги сатрлар тилида ифода қилмоқчиман:

Ким чиройли десангиз:

Тошойна ҳусн очмас
аслинг барно бўлмаса,
Сурма қўймоқ бефойда,
кўзинг шаҳло бўлмаса.

Аслинг барно, кўзинг шаҳло, лек хулқинг ёмон бўлса
Сен хунуксан бил буни,
хулқинг аъло бўлмаса.
Қалам қошлар ҳусн очмас
кўзда меҳринг бўлмаса
Ой жамолинг ҳеч керакмас, дилда раҳминг
бўлмаса.

Яна иккита қўшимча:

Севган ёринг бўлса
танноз,
Бўлса касби ишваю ноз.
Тез баҳридан ўт, сен уни
Фусункор бўлса, ҳам шаҳноз.

Бир кўришдаги муҳаббат осмондаги чақмоқдир
Бу тузоққа илинганлар билинг, шаксиз аҳмоқдир.

Бу келтирилган содда сатрларнинг шарҳи сиз азиз ёшларнинг ихтиёрига ҳавола...

Қурилган оиланинг мустаҳкамлиги ёки қўша қариш учун нималарни дастур-амал қилиш мумкин, деганда уларнинг айримлари ҳақида тўхталиб ўтишга қарор қилдим. Янги туғилган оилада биринчи бўлиб Шарқнинг буюк алломаси Абу Райҳон Беруний айтган сўзларга амал қилинса, у икки ёш учун фойдадан холи бўлмаса керак. Бу бобокалонимиз ўз қизини эрга бера туриб, у билан хайрлашаётганда, «Қизим, бахтли-саодатли бўл. Бунинг учун эрингни чўриси бўл», деганда, қизи: ...мен шундай алломанинг қизи бўла туриб энди эримнинг чўриси бўламанми? — деб кўнглидан ўтказган экан,. буни сезган ота дарҳол: «Қизим, агар сен эрингни чўриси бўлсанг, эринг сени қулинг бўлади!» - деган экан.

Бу сўзларнинг нақадар теран маънога эга эканлигини ўзингиз ўйлаб хулоса чиқарарсиз деган умиддаман. Ёки бўлмаса бу ҳақда яна икки ривоят.

Қадим Хоразмда вояга етган қизлар бозор кунлари ясаниб, тараниб, пардозу андоз билан бошларидаги саватларда кўтарган мол-дунёларини кўз-кўз қилиб йиғилган йигитлар қаршисидан ўтар эканлар. Шунда бир қиз оддийгина кийимда бошида қуруқ саватни кўтарган ҳолда ўтган экан. Кўпчилик қизларни ёқтирмай турган йигит ота-онасига у қизни танлаганини айтганда, уни тўхтатиб сўрашибди:

-- Нега сен оддий кийимда, бўш саватни кўтариб ўтдинг? - десалар, у:

— Менга муҳаббат қўйиб севган ва ҳурмат қилган йигитни мен шу саватга солиб бошимда умр бўйи кўтариб юраман, — деган экан.

Бир оилада соҳибжамол қиз вояга етгач, унга турли хил совчилар кела бошлабди. Ота-онаси қизига бугун бой-бадавлат савдогар йигитдан совчилар келди, рози бўла қол десалар, қиз, бой савдогар мени таъналар остида ўлдиради, деб уни рад қилибди. Иккинчи — камбағалдан совчи келганда қиз шу ондаёқ розилик изҳор этганда, яна ота-онаси буни сабабини сўраган эканлар, қизлари «менга бойнинг мол-дунёси керакмас, бизнинг иккимизни пешона теримиз билан топилган дунё беминнат ва боқийдир», деб жавоб берган экан. Шу борада яна бир сўз:

Эру хотин бахтлидир,
бардоши бўлса,
Меҳр-муҳаббат доимо
йўлдоши бўлса.

Ана шу меҳр-муҳаббат орқали дил-дилга пайванд бўлиши муқаррар.

Уйларингиз бўш хонадир
Унда шўх фарзанд
бўлмаса.
Фарзандли уй вайронадир
-
Дил-дилга пайванд
бўлмаса.

Шундай қилиб, икки оила қурувчилар ўзларига яраша ҳаёт тажрибаларига эга бўлишлари шарт. Шуни оила қуриш учун тайёргарлик десалар керак-да. Шу боисдан 9-11 синфларда оила дарси ўтиш ҳам ижобий натижалар бериши турган гап.

Мирмажид ЗОКИРОВ,
геология-минералогия фанлари доктори

БИОКИМЁ ФАНИНИНГ ФИДОЙИСИ

Инсон умрини оқар дарёга қиёслайдилар. Дарё суви эса ҳамиша бир маромда оқмайди: гоҳ ҳайқириб тошса, гоҳ озайиб, саёз тортади. Шу жиҳатдан қараганда, бу йил 80 ёшни қаршилаётган таниқли олимимиз Ёлкин Тўрақуловнинг ҳаёти ҳам бир текисда кечмаган. У баъзан фан оламида анвойи гуллар териб ижод қилган бўлса, баъзан турли хил тиканларнинг заҳрини тортган. Лекин ҳар қандай дамда ҳам доимо келажакка умид билан қараган, иймон-эътиқодини, ўз касбига садоқатини йўқотмаган. Фанда ҳалоллик, тўғрисўзлик унинг асосий шиори бўлиб келган ва келмоқда.

Домла қачон, қаерда ва қандай лавозимда ишламасин, ҳалол меҳнат қилди. Тошкент фармасевтика институтининг ректори, Андижон тиббиёт институти ректори ўринбосари, Ўзбекистон Фанлар академияси ядро илмий-тадқиқот институтининг директор муовини, Ўзбекистон Фанлар академиясининг витсе-президенти, Самарқанд Давлат дорилфунуни ректори вазифаларини сидқидилдан адо этди. Шу боис ЎзФАнинг ҳақиқий аъзоси, давлат мукофотлари соҳиби, биология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби бўлди, ЎзФА қошидаги Эндокринология илмий-тадқиқот институтига етакчилик қилди.

Домланинг ташкилотчилик қобилияти, айниқса, ўлка тиббиёти (ҳозирги эндокринология) ва биокимё илмий-тадқиқот илмгоҳлари ҳамда Тошкент Давлат дорилфунунининг биология-тупроқшунослик факултетида биокимё ва биофизика кафедрасини ташкил этишда яққол намоён бўлди. Иқтидорли олимнинг гормонлар, жумладан, қалқонсимон без биокимёсини тадқиқ қилишга бағишланган, бу аъзонинг биологик фаол моддалари — тероксин ва трийодтиронин эркин йодланган тирозинлардан синтезланиши устидаги илмий иши фанда катта янгилик бўлди. Унинг бу борадаги изланишлари собиқ Иттифоқ миқёсида гормонлар биокимёсига оид илмий мактаб яратилишига олиб келди. Ушбу ютуқлари, бўқоқ хасталигини даволашдаги хизматлари эвазига Ё. Х. Тўрақулов 1964 йили Ленин мукофотига сазовор бўлди.

Домла бугунги кунда ҳам биокимё, генетика, ген муҳандислиги, биотехнология ва молекуляр биологияга бағишланган илмий ишлар устида кунт билан ишлаяпти. Унинг раҳбарлигида олиб борилаётган — ҳужайра ва тўқималардаги модда алмашуви жараёнларини гормонлар орқали бошқариш ҳамда қалқонсимон без гормонлари генларини идора қилиш муаммоларига доир илмий изланишлар назарий ва амалий жиҳатдан бениҳоя муҳим аҳамиятга эгадир.

Ёлкин Тўрақулов кимё фанининг бошқа соҳалари ривожига ҳам муносиб ҳисса қўшиб келмоқда. У собиқ Иттифоқда биринчилар қатори Марказий Осиёда учрайдиган илонлар заҳари таркибини ўрганиш, улардан турли биологик фаол моддалар ажратиб олиш, амалиётда қўллаш ташаббускори бўлди. Бу масала ЎзФА Биокимё илмгоҳида муваффақиятли ҳал қилинди ва қилинмоқда.

Олим ўнлаб илмий асарлар, илмий-оммабоп китоб ва рисолалар ёзди. Жумладан, 1970 йилдаёқ ўзбек тилидаги дастлабки «Биокимё» дарслигини яратди. Айни кезларда бу дарслик илмий жамоатчилик илтимосига биноан қайта ишланиб, чоп этилмоқда. Булардан ташқари, сўнгги йилларда домланинг ўзи, ҳам муаллифлиги ёки таҳрири асосида яратилган, ўрта ва махсус мактабларнинг юқори синфлари ҳамда ўқитувчилар учун мўлжалланган ўзбек тилидаги илк «Умумий биология» дарслиги, «Молекуляр биология асослари» қўлланмаси ҳам бебаҳолиги билан ажралиб туради. Булардан ташқари, Ё. Тўрақуловнинг бевосита иштироки ва таҳрири остида икки жилдлик «Русча-ўзбекча тиббиёт луғати» чоп этилган. Унинг иккита илмий рисоласи чет элларда (1961 йили Исроилда ва 1975 йили АҚШда) инглиз тилида нашрдан чиққан.

Ёлкин Тўрақулов бугунги кунда 80 ёшни қаршилаётган бўлса ҳам руҳан тетик, мудом ижод билан, аспирантлару докторантларга раҳбарлик қилиш билан банд. Ўз ишидан маънавий қониқиш, мураббийликдаги поклигу фидойилик у кишига ҳамиша бардамлик, эртанги кунга умид билан қараб яшаш кайфиятини бахш этиб турибди. Бу бахт, бу нуронийлик устозни ҳеч қачон тарк этмасин!

Муҳсин ВАЛИХОНОВ,
биология фанлари доктори, профессор

УСТОЗ ОҒЗИДАН ЁЗИЛГАН СЎЗ

Марҳум Абдулла Қодирий, Чўлпон каби Фитрат номини ҳам илк бор ўрта мактабда адабиёт муаллимим Усмон ака Темирбековдан эшитган бўлсам-да, улар ҳаёти ва асарларини у вақтларда мутлақо билмас эдим. Булар ҳақида фақат Тошкент дорилфунуни филология факултетининг юқори курсларида ўқиб юрган вақтларимда, дорилфунун асосий кутубхонаси Шарқ адабиётлари бўлими фондларида сақланаётган 20-30-йиллардаги турли ўзбекча нодир матбуот ва адабиётларни варақлаш жараёнида дуч кела бошладим. Уларнинг кўпларида Файзулла Хўжаев, Акмал Икромов нутқлари каби мазкур ёзувчи ва шоирларнинг расм ва асарлари ҳам кўпинча ўчирилган бўларди.

1956 йил Ўзбекистон зиёлиларининг 1 съездидан сўнг Абдулла Қодирий меросини тўплаш ва ўрганиш комиссияси ишлай бошлади. Шу аснода мен университет ўзбек адабиёти кафедрасида профессор Субутой Долимов раҳбарлигида «Ўтган кунлар» тарихий роман сифатида» мавзуида диплом иши ёздим. Диплом ишимга шу вақтда бизларга ўзбек адабиётидан дарс бераётган устозларимиздан бири, 20-30-йиллар ўзбек адабиётининг чуқур билимдонларидан профессор Ҳомил Ёқубов оппонентлик қилган эдилар. Шундан кейин мен муҳтарам устозим, профессор Субутой Долимов каби, унинг энг яқин дўстларидан ва замондошларидан бири профессор Ҳомил Ёқубов билан ҳам 20-30-йиллар ўзбек адабиётининг кўплаб ёрқин сиймолари қатори Фитрат ҳақида ҳам турли янги хотираларни эшита бордим. Бу айниқса, 50-йилларнинг охири ва 60-йилларнинг бошидан бошлаб Ўзбекистон ФА Алишер Навоий номидаги Адабиёт институтидаги профессор Ҳомил Ёқубов бошчилигидаги «Ўзбек совет адабиёти» бўлимида аспирант ва илмий ходим бўлиб ўқиган ва ишлаган йилларимда сезиларли кечди. Бу йилларда мен муҳтарам устозим, академик Иззат Султон, марҳум шарқшунос олимлардан Лазиз Азиззода, Шорасул Зуннун, тилшунос Сафо Зуфарий қатори, устоз Ҳомил Ёқубовдан ҳам турли муносабатлар билан Абдулла Қодирий, Чўлпон, Отажон Ҳошим, Ойбек, Ҳамид Олимжон тўғрисида турли жонли хотираларни эшитишга муяссар бўлганман. Бугун марҳум профессор Фитрат домла таваллудининг 110 йиллиги олдидан, ҳозир 90 ёшларга яқинлашиб бораётган муҳтарам устоз, мўътабар инсон, профессор Ҳомил Ёқубовдан у киши ҳақидаги баъзи бир хотираларни эслаб, сўзлаб беришларини илтимос қилдим. У киши илтимосимни бажонидил қабул қилиб, ўзларининг Фитрат домла тўғрисидаги баъзи бир хотираларини ҳикоя қилиб бердилар. Мен домланинг оғизларидан ёзиб олдим.

Шерали ТУРДИЕВ

ФИТРАТ ТЎҒРИСИДА БАЪЗИ ХОТИРАЛАРИМ

Марҳум профессор Фитрат домлани мен «Чиғатой гурунги»га раҳбарлик давридаги мақолалари орқали танишдан ташқари ундан аввалроқ ҳам танирдим. У киши бизга қисқа бир муддат дарс ҳам берган эдилар. Бу шундай бўлган эди: мен 1917 йилнинг охири ва 1918 йилнинг бошларида Тошкентдаги «Раҳимия» номли янги усул (жадид) мактабининг 4-синфини битириб, шаҳарда очилган юқори босқичдаги «Намуна» номли мактабнинг 5-синфига ўтказилдим. Шу вақтларда мазкур мактаб мудири бўлиб Ҳайдар афанди деган Туркиядан келган бир турк киши ишларди. У биз болаларни ҳафтанинг охирларида оқ кўйлак ва шим кийдириб, амалий ҳарбий машғулот учун Шайх Зайниддин отага олиб борарди. Ҳайдар афанди бизга (шу вақтда мен Ойбек, Субутой Долимов, Аъзам Аюб, Ғафур Ғулом билан бирга ўқирдим) машқ қилдириб, Фитратнинг «Эй, улуғ Тангрим» номли шарқийсини айттирарди. Фитратнинг бу шеъри 1922 йил Тошкентда босилган «Ўзбек ёш шоирлари» номли коллектив тўпламга ҳам негадир кирмай қолган. Фитратнинг мазкур шеъри мени эсимда шундай қолганди:

Эй, улуғ Тангрим,
эй буюк Тангрим,
Турк ўғлисан, Турон элин
юксалтиргайсан.
Ярлақағайсан,
раҳм этгайсан,
Улуғ Турон, турк боғида
гул кўкартгайсан
Эй, Тангрим! Раҳмонсан,
Улуғсан, Қодирсан,
Турк элларин, турк боғида
гул кўкартгайсан,
Эй йигит, йўқми
томирингда қон!
Мунча хўрлик билан ётибсан?!
Давлатинг, иззатинг йўқ қўлингда,
Бошқага қул бўлиб қолибсан.
Турк эли тургин энди! Тиғ, яроғ, отга мин, чоптир энди,
Синдириб ташла ёвнинг қўлини, зулмини
истамаймиз дебон

Ҳ. Ёқубов ва Ш. Турдиев

Шундан сўнг мен тўрт-беш ой касал бўлиб, мактабга бора олмай қолдим. 1918 йилнинг охирларида тузалиб мактабимга борсам аввалги синфдошларим сафига бошқа жадид мактабларидан янги болалар келиб бизнинг синфимизга қўшилишибди. Бизга аввал дарс берган Усмон афанди деган домла ўрнига биз аввал ҳарбий машқда шеърларини айтиб юрган Фитрат афанди деган домла кира бошлабди. У киши бизга шу вақтда она тили ва адабиётидан сабоқ бера бошладилар. Шу синфда мен билан бирга марҳум журналист Аъзам Аюб, шоир Ғафур Ғулом, ёзувчи Ойбек, олимлардан Субутой Долимов, Саттор Жабборлар ҳам Фитрат домлада қисқа муддат ўқиган эдилар. (Негадир Ғафур Ғуломнинг таржимаи ҳолларини бирор ерида унинг шу йилларда Фитрат домлада ўқиганлиги эсга олинмайди). Фитрат домла айниқса бизга адабиёт дарсини жуда қизиқарли, болаларни завқини, ёшини ҳисобга олган ҳолда жонли қилиб ўтарди. У киши бизга кўпроқ турли ҳайвонлар, жониворлар (арслон, йўлбарс, бўри, тулки) ҳақидаги ҳар хил ҳикоя ва масалларни айтиб берардилар. Жумладан, бир кун домла дарсда бизга бир арслоннинг чуқур бир қудуқ олдига бориб унинг тубидаги сувда ўзидан бошқа бир ўзига ўхшаш арслонни кўриб, бу ерда мендан бошқа ҳам арслон бор экан деб ўйлагани, унга ўкириб ташлангани ва у билан олишмоқчи бўлиб ўзини сувга отиб, охири ўзини ўзини ҳалок қилганини ҳаяжонли, образли қилиб гапириб берган эдилар. Биз шу вақтда Фитрат домланинг бу ҳикоясини эшитиб худди шу воқеанинг гувоҳи бўлаётгандек ҳолатга тушганимиз ҳамон эсимда.

Кейинчалик ёшимиз улғайгач, билдикки, Фитрат домла бу ҳикоя орқали ҳар қандай куч ҳам ақл ва фаросат, онг билан бошқарилмаса, у бузувчи кучга айланади, деган муҳим бир тарбиявий-ахлоқий ғояни сингдириб кетган эканлар. Шундан кейин бирор йил ўтдими, Фитрат домла Бухородаги давлат ишларига чақириб қолиндилар. Ундан кейин домланинг баъзи мақолалари, асарлари ва улар ҳақидаги айрим тақризларни ўқиган бўлсамда, кейин у кишини узоқ вақт кўрган эмасман. Чунки, Фитрат домла сўнг Бухорода давлат ишида, Москва шарқшунослик институти, Самарқанд Педакадемиясида профессор вазифаларида бўлиб, 30-йиллардан сўнггина Тошкентга келган эдилар.

У кишини кейинги иккинчи кўришим ҳозирги ишлаб турган институтимга ишга қабул қилинишимдан, яъни 1934 йил январидан бошланди. Бу даврда мазкур институтга Отажон Ҳошимов директор бўлиб, унда ўша даврнинг машҳур тилшунос, адабиётшунос, фолклорчи ва тарихчилари профессор Абдурауф Фитрат, Ғози Олим Юнусов, Миён Бузрук Солиҳовлар билан бирга Ойбек, Ҳоди Зарипов, Ҳамид Олимжон, Уйғун, Яҳё Ғулом, илмий ходимлардан мен, Сафо Зуфарий, аспирантлардан Иззат Султон, Ислом Аҳмедов, Ҳамид Сулаймонов, Шайхзода ва бошқалар эдилар. Шу вақтда Фитрат домла институт қошидаги аспирант ва олимларга ўзбек адабиёти тарихи ва форс тилларидан ҳам курс ўқирдилар. Иззат Султон, адабиётшунос Ислом Аҳмедов Фитрат домланинг энг севимли ва фаол шогирдларидан эдилар. Институт илмий ходимларидан Отажон Ҳошим Фитрат домлага: бу ёшларга ҳам форс тилидан дарс ўргатсангиз яхши бўларди, деди. Шунда Фитрат домла бизга Тошкентда инқилобга қадар Муродхўжа домла таржима этган Шайх Саъдийнинг «Шавқи Гулистон» китобини тавсия этган эдилар. Муродхўжа домла китобда Саъдий «Гулистон»ининг форсча матнлари тагига ўзбекча таржима қилиб ҳам берган эдиларки, ўқувчи ўша ернинг ўзида ўша матнда форсий ва туркийни айнан солиштириб, қиёсий ўргана бориши мумкин эди. Фитрат домла худди шу қулайликларни ҳисобга олиб, уни бизга тавсия этган эканлар. Биз бу китобни аввал жадид мактабида кўрган бўлсак-да, унинг тил ўрганиш учун қулайликларини Фитрат домла тавсияларидан сўнг яна ҳам кўпроқ англадик.

1935 йил Фитрат домланинг «Ўзбек адабиёти тарихи» номли қўлёзмасини муҳокама қилдик. Қўлёзмани муаллифининг ўзи — Фитрат домла бўлимда ўқиб бердилар (у вақтда ҳамма илмий ходимлар шундай қилишарди). Асар ўқиши битгач, унинг юзасидан Ойбек, Миён Бузрук, Ҳамид Олимжондан сўнг мен ҳам бироз фикр билдириб, қўлёзмадаги Сўфи Оллоёр таҳлилига доир қисмни танқид ҳам қилган эдим. Лекин асарнинг илк асл адабий манбалар «Девони луғати турк», «Қутадғу билиг», «Ҳибатул ҳақойиқ» ва бошқалар асосида ёзилганлиги ва бундай ишни ўша вақтларда туркий ва араб, форс тилларини мукаммал биладиган Фитратдан бошқа одам қилиши анча қийин эди. Шу йилларда Фитрат бизга Фарғонада қадимий қўлёзмалар кўп, деди. Шунда Ойбек у ерларга бориб, бир қанча қўлёзма топиб келтиргани, бизнинг ичимизда Ойбек, Фитрат домлани ичдан ҳурмат қилганлигини кўрсатган эди. Фитрат домла бизнинг фикримизга эътироз билдирмадилар, лекин уларга ичдан қўшилмаганликлари ҳам сезиларди. Лекин афсуски, қўлёзма ҳолида ўқилиб, муҳокама этилган Фитрат домланинг «Ўзбек адабиёти тарихи» номли ўша асари у қамалгач, дунё юзини кўрмай қолиб кетди. Фитрат домла мазкур асарни махсус курс сифатида аспирантларга ҳам ўқиган эдилар. Уни эшитган аспирантлардан бири Фитратнинг шогирди Ислом Аҳмедов уни батафсил конспект ҳам қилиб борган эди. Фитрат қамалиб кетгач, бир неча йиллардан сўнг Ислом Аҳмедов номи билан пединститутларнинг сиртқи талабалари учун чиқарилган «Ўзбек адабиёти тарихи» номли иккита рисола характеридаги китобчасида Фитратнинг «Ўзбек адабиёти тарихи» қўлёзмасидан фойдаланилганини сездим. Фитрат ўз маслак ва илмий методларини бизларга зўрлаб ўтказмасди, у биз аспирантларга: «мен марксист эмасман, менинг асаримда сизларга фойдали томонлар бўлса олинглар, бўлмаса олманглар, бўлгани шулар» — дерди. Биз ўша вақтда ҳам Фитрат домланинг ниҳоятда билимдонлиги, ўзбек адабиёти тарихи бўйича манбаларни, тилни билишда тенгсизлигини сезсак ҳам, ўша даврда домланинг сиёсий позитсиясига қўшилмаслик кайфиятида эдик.

Ҳомил ЁҚУБОВ,
профессор

МЕН БИЛГАН ВА БИЛМАГАН ШАРИФ ЗОТ

А? Билмасанг нега ёзасан, дейсизми, тилимдан илинтирган қитмиргина мунаққид болам? Келинг, бўлмаса, жиддийроқ гаплашайлик. Ўз ички дунёсига сиғмаган ҳар қандай соҳибкаромат зотнинг, ижодкор ва шахс мақомида, биз билган ва билмаган (ҳатто унинг ўзи ҳам билмаган!) сир-синоатли томонлари бўлади. Лоақал ўша ижодкор ва шахс масаласини олайлик. Ёзувчи, шоир ва драматургни, мунаққидни, рассом, бастакор ҳамда олимни улар ёзган асарларига кўра биламиз. Таъбир жоиз бўлса, муқованинг тошини кўрамиз. «Нариёқда» нима борлигини билмаймиз. Инчунин: шахс сифатида улар кимлар? Буёғидан бехабармиз.

Гарчи Асқад Мухторни мутлақ бекаму кўст дея олмасам-да, аммо мен билган Асқад Мухтор, ҳақиқатан ҳам, комил зот, фидойи инсон, зукко адиб... Одатда, яратган Парвардигор ўз бандасини бир-икки олийжаноб хислат ва фазилатлар билан сарафроз айлайди. Айтайлик, сахий ва фидойи, доно ва тадбиркор, мушфиқ ва некбин... Мен билган Асқад Мухтор, одил инсон бўлиши баробарида, ёзувчи сифатида ўн қўли ўн ҳунар носир, шоир, муҳаррир, драматург, таржимон, олим, нотиқ... Бир киши сиймосида шунчалар истеъдод чечаклари... Тўғри, ўзини ўтдан чўққа уриб юрган қаламкашларни биламиз. Аммо, тан берайликким, у бадиий ижоднинг қайси соҳасига қўл урмасин, иши чала қолмаган, нонни яримта емаган. Тағин ажабким, қачон қараманг, ўзининг энг аъло асаридан ҳам мудом кўнгли тўлмай юради...

Ёзган асарларининг сони ва салмоғи, эл-юртлар аро тарқалиш жўғрофиясига қараб ҳукм чиқарсак, Асқад Мухтор биринчи галда носир. Ўнга яқин катта қисса ва рўмонлар муаллифи. «Дарёлар туташган жойда» (1950), «Опа-сингиллар» (1955), «Қорақалпоқ қиссаси», «Туғилиш» (1961), «Давр менинг тақдиримда» (1964). «Чинор» (1969) сингари йирик асарларини бир неча авлод кишилари ўқиди. Бу китобларнинг ҳар бири ўз мураккаб, зиддиятларга тўлиб-тошган даврининг талаб ва эҳтиёжларини, мустабид тузум иддаоларини қондирди. Улар турли баҳс ва мунозараларга сабаб ўлароқ, бир талай илмий ва адабий-танқидий таҳлил намуналарининг юзага келишига сабаб бўлди.

Мен ўзимда адибнинг бутун серқатлам ижодига бугунги кун талаби билан ёндашишга журъат ва зарурат сезмайман. Айни пайтда файзли ижодининг бир қатлами борки, бу — шеърият. Унинг дилбар, армонли шеърлари менга яқин. Ижодининг яна бир «жабҳаси» — бу унинг ўзи, шахси, инсон қиёфасида ким эканлиги. Шулар хусусида бақадри ҳол бир-икки оғиз фикр айтмоқчиман. Узумини е, боғини сўрама, деган нақлимиз бор. Рост. Менга қолса, ўзини ҳам билайлик, дейман. Чунки, маълум маънода, ҳар бир ёзувчининг бош қаҳрамони — унинг ўзи. Унинг «Мен»и. Хоҳласа-хоҳламаса, ўзини қанчалик олиб қочмасин, асарида ўзи намоён бўлади. Шоирдан ташқарида шеър йўқ. Шеърдан ташқарида шоир бўлмагани сингари.

***

Салафлари, сафдошлари ва халафлари даврасида ажиб мўъжизакор услуби бор. Ҳатто анъанавий мавзуларда (вақт, умр, болалик, виждон, ҳақиқат...) ёзилган шеърлар орасидан ҳам унинг қаламига мансуб инжу қатраларини бехато топасиз. Ҳар бир давр мутафаккир шоирнинг руҳий оламига ўз забти, салдами, нашъу намолари, ўй-ташвишларию алғов-далғовлари билан кириб келади.

Босиқ оҳанглар, фалсафий теранлик, ҳикмат, инсон ҳаётининг кечмиши ва моҳияти ҳақида ўйлаш унда етакчи майл бўлиб қолди.

Ўзинг яратасан қувончингни, инсон,
Ўзинг яратасан ғам-андуҳингни.
Бургут пашша тутмас, қудратингга ишон,
Ардоқлагил мағрур руҳингни!

(«Бургут пашша тутмас...»)

Асқад Мухтор шеъриятининг муҳим аломати нима, деган саволга мен: самимият, деб жавоб берган бўлардим. Зеро, самимият бўлмаган жойда ҳар қандай нафосат ва бадиият сохта, рангину, аммо қоғоз гулга ўхшайди. Тирик гулга разм солинг-а. Руҳи, тароватн, оҳанграбоси билан жозиб ва мафтункор.

Шоир бадиий тасвирда қаламга олинган нарса ёки ҳодиса хусусиятига кўра, бўёқлар, ҳаракат ва ҳолат, садо ва ҳарорат жилваларидан майин, сокин, қуюқ манзаралар чизади. Кайфият пайдо қилади. Шу зайлда ўқувчининг идрокини ўзи истаган йўналишга сафарбар этади. Устоз шеъриятида, таъбир жоиз бўлса, шоир-мусаввир, шоир-муаррих, шоир-файласуф сиймоси яққол гавдаланади. Чунончи, «Ҳақиқат» шеърида капалак ҳақиқатидан тортиб, меҳнаткаш деҳқон, шоир, курашчи, оч, тўқ, маҳкум, ошиқ, шайтони лаъиннинг ҳам ўз ҳақиқати борлиги ёки уларнинг ҳақиқатга даъвогарлиги айтилади.

... Дунёда ҳақиқатлар чексиз,
Ҳақу ноҳақ ундан умидвор.

Кўкдаги қуёш билан ердаги олов, сайёралар ёғдуси билан чироқ шуъласи қиёсга олинар экан, заминий ташвишлар шоирни кўпроқ банд этади. Бас, уни том маънода «заминдор адиб» деб айтиш мумкин.

Тўғри, юлдуз яхши ҳашам, донг учун,
Лекин бир чарақлаб ўтиб кетади.
Ер эса тиришиб, бўлажак дон учун
Оқсил моддасини таркиб этади.

(«Шеърият»).

Бадиий адабиёт олам ичра ўзига хос бир олам яратишга интилиш маҳсули.

Ўзининг «Қари солдат ҳақида баллада», «Бир томчи...», «Уйқу қочганда...», «Бобо билан набира мулоқоти», «Сенми эдинг?» сингари шеърларида ички руҳий

тўқнашув, тийнат яратишда шоир инсон ичра инсон гавдалантириш санъатини нозик ифодалайди. Инсонни ўз-ўзи билан тўқнаштиради ёки уни марҳумлар руҳи билан хаёлан дучлаштириб, шу асосда жиддий фикрни илгари суради.

Шоир талпиниб турган қалб мавжларини чизиш, инсон руҳиятининг турли ҳолатларини тасвирга олиш, ундаги оний кечинмаларни илғашда шеърий ва лисоний воситалардан моҳирона фойдаланади. Тилга, бадиий тасвир воситаларига жуда талабчан, инжиқ. Адабий тилимиз бисотидан, хусусан, жонли тил хазинасидан заргарона дид билан инжу доналарини қидириб топади. Қизиғи шундаки, жонли муомала-мулоқотда, бундай олганда, жуда оддий, ҳатто одми бўлиб кўринган сўз-калималар ҳам шоирнинг сеҳрли қалами остидан лахча чўғ бўлиб яшнаб чиқади. Сабаби, каломни ўз шоирона қалби кўрида тоблайди, ҳаракатдаги жонли тимсол ва образ даражасига кўтаради. Сўз ва образлар, ибора ва жумлалар, шеър иқлими ичра туғилиб, янгича, пурҳикмат, таъсирчан маъно ширасини пайдо қилади: **қалб мероси, эзгулик чашмаси, мисқол тарози, ўз-ўзи билан муросада яшамоқ («Яшаш осон эмас»); мозийни эртага уламоқ («Сурнай навоси»); орзулар қаноти, муқаддас дард, ўз қалбини ўзи ёқмоқ, илоҳий оташ, ҳазин ғурур («Бош сатрлар»); кечирган кунни елкалаб қайтмоқ; ҳайвон бўлиш осон, инсон бўлиш қийин («Бургут пашша тутмас»)!**

Рассом мўйқаламида бўёқлар қандай товланса, шоир тасвирида ҳам улар бамисоли шундай таассурот туғдиради, қуюқ ва майин бўёқлар омухталашиб, сўз сеҳри билан қўшилиб, янада таъсирчан, янада сир-синоатли, оламни сеҳрли барпо этади. Бўёқлар орқали рассом табиат манзарасини чизса, шоир инсон қалбининг тасвирини беради.

«Ҳадик» шеърида қаламга олинган нарса оддий. Замин, Самовот ва Инсон гўё баҳслашади. Ер узра сокин руҳ кезиб юради — инсон нигоҳи осмонга тикилган. Бирдан кўкни қалдироқ босиб, кумуш танасини нурда чақнатган учоқ (тайёра) пайдо бўлади. Боғ бир силкиниб, дарахтлардан қушлар галаси дув учиб кетади... Нарида қип-қизил ер ястаниб ётибди. Эътибор қилинг: Ер курраси қизил либосда. Нечук? Заминнинг қизиллиги — қирмизак олмалар тусидан, дейди шоир. (Ҳушёр ўқувчи ўйлайди: шундаймикан?..) Ғалат муқояса: нилий осмон — кумуш тайёра — қип-қизил замин. Бошқа деярли ҳеч гап йўқ. Гўё муаллиф-мусаввир рангдан-рангга кўчиш, оний лаҳзани тасвирга олиш учун шу шеърни ёзишга киройи ҳафсала қилгандай. Лекин жиндай диққат қилинса, бундай «бўёқ чапланиши» замирида жаҳоний мавзу — табиат ва инсон муаммосининг зиддиятлари акслангани ошкор бўлади. Оромбахш табиий сукунат, инсон кайфияти, гашт-сурури, дов-дарахтлар қўйнида қушлар галасининг нашъали «чуғур-чуғури»-ю... техника даврининг забткор шижоати бир-бирига қарама-қарши қўйилган: куррайи замин (қирмизак олмалардан) қизил рангда ял-ял ёнади!

Асқад Мухтор асарларини ҳамма бирдай севиб ўқийди. Бироқ бу хазинадан ҳар ким ўзига насиб этган нарсани, ўзига насиб этган миқдордагина олади.

***

Бундай ўйлаб қарасам, роса қирқ йилдан буёғига Асқад муаллим диққат доирасида бўлибман. 1957 йилда мавлоно билан бирга устод Миртемир, Жуманиёз Шарифий, Зумрад, Шариф Толиб, Миад Ҳаким, Нинел Владимирова ва мен Олмаота шаҳрида катта туркийзабон адабиётлар таржимаси анжуманида бўлдик, баҳс-мунозараларда фаол қатнашдик. Мен биринчи маротаба замонамизнинг улкан адиби, барча туркий адабиётларнинг фахри ва ғурури Умархон ўғли Мухтор Авазни (Мухтор Авезовни) ўз кўзим билан кўрдим. У билан ёнма-ён туриб гўё илмий маъруза ўқиган бўлдим. Ў-ҳу, тирик Мухтор Авазни кўрмабсиз, дунёга келмабсиз, деб ўйлаганман ўшанда. У Худо берган азиз инсон экан. Ваҳ! «Аллоҳ таоло ўзининг бир азиз бандасига шунчалар катта ақл бераркан-а...» деб ўйлаганман. Яна бир муҳим гап шу бўлдики, ўзимизнинг қон-қардош қозоқ тупроғида илк дафъа атоқли ўзбек адиби Асқад Мухторни бир мутафаккир зот сифатида кашф этдим. Ўша довруғли кунлардан буёғига қанчадан-қанча сувлар оқиб ўтди.

Ёзувчилар уюшмасининг бадиий таржима кенгашида навбат билан раислик қилдик. Адибнинг хонадонида, Дўрмондаги боғ ҳовлисида бот-бот суҳбат қуриб турардик. Унинг дастурхонида нон-туз тотиганман. Мулоқотларим тафти ҳеч қачон совимайди. Айниқса, бир ҳодиса сира ёдимдан кўтарилмайди. Ўн йиллар илгари, оғир хасталикдан сўнг Қибрай шифохона-истироҳатгоҳида менда бехосдан иккинчи топқир юрак тўлғоғи бошланганида, у тепамда турган. Балким тасодифдир, балким тақдир. Мени кўргани келиб фожианинг устидан чиқиб қолган. Дам олиш куни бўлишига қарамай ўзи елиб-югуриб дўхтирларни бошимга йиққан. Нажоткоримни-Парвардигоримнинг ўзи ҳузуримга юборган эди. Нақд ўлим чангалидан қутулиб қолдим.

... Орадан яна кўп вақт ўтди. Шу йилнинг бошида 2-шифохонада даволанишга тўғри келди. Эшитдимки, Асқад Мухтор ҳам рафиқаси Розия опа билан шу ерда муолажада экан. Кўриб чиқайин деб, хонасига кирдим. Мени кўриши билан оға бироз ҳаяжонланиб, ўрнидан туриб ўтирдими, ёки туриб ўтиргандан сўнг ҳаяжон босдими, пайқамай қолдим. Мен ҳам шу заҳотиёқ нечукдир тараддудландим. Чамаси, бир-биримизга айтадиган гапимиз жуда кўп эди-ю, лекин туйқусдан тил калимага келмай ғудрана бошладик.

Ҳолбуки, биз деярли сўзлашмадик ва роса мириқиб сўзлашдик, деса ҳам бўлади. Бу гапни машҳури ғалат деб ўйлайсизми, азиз муштарий? Йўқ. Шу ўринда бир улкан ёзувчининг сўзлари хотирамга келади: сўзлар ҳеч нарса айтмадилар, кўзлар айтдиларким, айтилиши лозим бўлган нарса айтилмай қолмиш. Биз эса, аксинча, қалб талпинишлари, изтироб ва сеҳрли нигоҳларда айтарли ҳамма нарсани қарийб айтиб бўлган эдик.

Ниҳоят, анча сукунатдан сўнг Асқад муаллим ҳар қалай, диққатини пешлаб, тилга киргандай бўлди. У менга маъноли қарадию деди.

— Ўғлинг сенинг к-к-катта одам бўлди, Ғайб... Ғайбул-ла...

Мен сергак тортдим. Сўнгра оҳиста оппоқ соқолимдан тутамладию, қўшиб қўйди:

— Сен эса гўдак-лик-ка қ... қайтдинг.

Мен ўзимни қанчалик бепарво, вазмин ва сипо кўрсатишга ҳаракат қилмайин, беихтиёр йиғлаб юбордим. Ўзининг ҳам кўзларида ёш ҳалқоб бўлди ва бошини рафиқаси томонга бурди. Бурдию, қўли билан менга оҳиста ишора қилди:

— Унга қ-қ-қара. Қулоғи кар. Эшит-май-ди... Йиғ... Йиғлаяпти!

Қарасам, не кўз билан кўрайинки, опа ич-ичидан хўрсиниб-хўрсиниб йиғлаётибди. Ҳадеганда кўз ёшларини этаги билан артиб қўяди. Э-ҳа... Тушундимки, қалбан яқин кишилар бир-бирларини қулоғидан ҳам кўра юраги билан эшитаркан. Юракнинг қулоғи бор десалар, бемалол ишонаверинг, одамлар. Эҳ, Розия опа. Онажоним. Мунис ва меҳрибон хилқат. Бунчалар жонсарак ва ҳалим зот экансиз-а. Ахир, инсонни инсон қилган нарса ҳамдардлик, одамларга шафқат туйғуси эмасми. Уф-ф... Қанийди, агар сиздаги қалб ҳаммада бўлсайди. Агар одамзод бир-бирини сиздай тушунсайди. Ер юзида зулмат зиёга эврилиб қабоҳат чекинармиди.

Ўрнимдан секин қўзғалдим. Бу ерда ортиқ қолиб бўлмасди. Ортимдан Розия опанинг ёқимтой сўзлари қулоғимга чалинди:

— Келиб туригиз...

... Орадан ярим йил, зиёдроқ вақт ўтди. Бу гал борганимда устод кўзимга мен кутганимдан кўра хийла дадилроқ кўрингандек бўлди.

***

Асқад Мухтор етмиш етти баҳорга талпиниб яшамоқда. Шоирнинг бахти шундаки, у дарёлар туташган жойга — кўҳна тарихимиз билан янги Истиқлол замони юз кўришган катта кечув чегарасигача эсон-омон етиб келди!

Ғайбуллоҳ ас-САЛОМ,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби

ИСЛОМШИҚОВНИНГ КЎРГАЗМАСИ

Куз ўз латофати, шукуҳи билан қадрли, у қиш, баҳор ва ёз гўзалликларидан асло қолишмайди. Саховатлилиги, ноз-неъматларга тўлиқлиги, халқ дастурхонини тўкин-сочин қилувчи дам эканлиги учун ҳам одамлар «олтин фасл»ни қадрлаб, алқаб ардоқлайдилар. Ана шу кезда ҳар турли соҳаларнинг, касб-корларнинг бошини тутган кишилар ўзлари йил бўйи қилган ишларини сарҳисоб этадилар. Ижодкор рассомлар ҳам бундан мустасно эмас. Кўпчилик мусаввирлар ҳатто бир неча йиллар мобайнида қалб қўри, дил амри билан яратган асарларини айнан кузда санъат ихлосмандларига кўрсатишга, уларнинг ҳаққоний баҳосини билишга интилишлари балки шундандир. Бунинг тасдиғи эса пойтахтимиз Тошкентда кўпдан-кўп тасвирий санъат кўргазмаларининг очилаётганлигида деб ўйлаймиз. Ана шунақа маданий-маърифий тадбирларни ташкил қилишда хорижий мамлакатларнинг элчихоналари, турли ваколатхоналарининг ходимлари ҳам саъй-ҳаракат кўрсатмоқдалар.

Улуғ соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги қизғин нишонланаётган шу кунларда Ҳиндистон Маданият марказида «Ўзбекистон — бўёқлар жилвасида» номи остида намойишга қўйилган рассом Зуҳриддин Исломшиқовнинг асарларини мамлакатимизга келган меҳмонлар, санъат ихлосмандлари ҳис-ҳаяжон, диққат-эътибор билан томоша қилмоқдалар. 1980 йилдан буён фаол ижод қилиб келаётган, шу давр мобайнида ўз дасхат — услубига эга бўлган мўйқалам соҳиби 1990 — 1996 йилларда яратган 13 та асарнинг аксарияти куз фаслини акс эттиради. «Хазонрезги», «Псковм қирғоғида куз тонги», «Боғистонга кузнинг келиши», «Юмшоқ куз», «Ёмғирдан кейинги қишлоқ манзараси», «Эриётган қорлар» сингари асарлар муаллифнинг маҳоратли рассом эканини намоён этиб турибди. «Хонжиза. Қизил қишлоқ саҳар пайтида», «Бирчмулла сонатаси» ҳам ўзига хос тиниқ, ёрқин рангларда жилоланади. Зуҳриддин Исломшиқов воқеабанд асарлар яратиш борасида ўзига хос санъаткор. Унинг «IX аср. Сарбадорлар томонидан Самарқандни Жата босқинчиларидан озод қилиниши» номли мураккаб тарихий мавзудаги композитсияси кўргазмага алоҳида файз бағишламоқда.

Б. ТОЖИЕВ

ИСМЛАР ХОСИЯТЛАРИ

АЛИ

Ушбу исм соҳибларидан: Али ибн Толиб (602-661) Муҳаммад алайҳиссаломнинг куёвлари, Фотима исмли қизларининг эри. Исломиятда тўртинчи ҳалифа (656-661).

2. Алишер Навоий (1441 9 феврал-1501 3 январ). Сўз мулкининг султони. Ўзбек тилининг яратувчиси, улуғ зоти олам.

Алихон Соғуний — Алихон тўра Шокир ўғли (1885-1976) Қирғизистоннинг Балахон Соғун қишлоғида таваллуд топган машҳур халқпарвар, ватанпарвар олим. 1942 йилдан Шарқий Туркистон Муваққат ҳукумати раиси, армия қўмондони, маршал, озодлик курашининг раҳбари. Кейинчалик совет коммунистлари найранги билан Тошкентга келтирилган ва 1976 йили Тошкентда вафот этган. Ушбу исм илоҳия исмлардан бири бўлиб, Ал-Алий — улуғ мартабали, буюк, буюклигини англашдан бутун халқ ожиз маъносидадир.

ЭЪЗОЗЛАШ, ҲУРМАТЛАШ, ЭРКАЛАШ ТУРЛАРИ:

Абдулали, Абдуали — олий, мўътабар, юксак даражали Олий зотнинг (Аллоҳнинг) қули.

Алиазиз — олий даражада азизу мукаррам бўлгуси зот.

Алибек — мўътабар раҳбар, пешво.

Алибобо (Бобоали) — олий ҳурматли, мўътабар бобо бўлгучи, боболар севгилиси.

Алибой — мўътабар, бой-бадавлат.

Алибўта — мўътабар, эрка.

Алигавҳар — қимматли, гавҳардек чиройли, қадрли.

Алидарвеш (Дарвешали) — ўзини фақир тутувчи, художўй.

Алидиёр — мўътабар гўзал юрт ўғлони, севгили фарзанд.

Алидоно — юксак билимдон, доно ўғлон.

Алидўст — олий даражадаги дўст, ҳамдам, ўрток, кўлдош.

Алиёр — мўътабар, юксак даражали ёр, муҳаббат эгаси, севимли, шодлик элчиси.

Алижон — жондан азиз, севгили, олий даражадаги мўътабар фарзанд.

Ализода — мўътабар авлод фарзанди.

Алимардон — мард, юксак даражадаги кудратли зот.

Алимахсум — дин ишига хизмат қилгучи зот, мартабали киши, тарбиячи.

Алимирза (Мирзаали) — юксак билимли ҳаттот, саводли сиймо.

Алимулла — олий мўътабар, етук илмли.

Алимуҳаммад — мақталган, таърифланган зот. Мақташга арзигули фарзанд.

Муҳаммадали (талаффузда бузилган: Мамадали, Маматали, Мадали, Мадалихон, Маҳмадали, Матали) — мақтовли, атовли зот.

Алиназар (Назарали) — юксак назарли, қараши ўткир, маънодор киши. Назарга лойиқ фарзанд.

Нурали — юксак нурли зот.

Алиодил (Одилали) — юксак фикрли, ҳақгўй, тўғри, адолатли зот.

Алиота — юксак, мўътабар ота.

Алисаид — мўътабар, саодатли, улуғ жаноб.

Саййидали — олий даражади етакчи жаноб.

Алисултон — олий, мўътабар ҳукмдор, бошлиқ.

Алитилла — қимматли, мўътабар зот.

Алитой — шўх, чаққон, ғайратли зот.

Алиулло — Аллоҳ юқори даражада сийлаган банда.

Алифайз — улуғ, маътабар, равшандил, хушчирой, уйга файз, ёқимли баҳра, лутфу карам, кувонч, барака, мўллик, хушчақчақлик, олам-олам севинч, гўзаллик, фаровонлик олиб кирувчи фарзанд.

Алихон — юқори мартабали.

Алихўжа — мўътабар, улуғвор жаноб.

Алишер (Миралишер) — олий, мўътабар, довюрак, қўрқмас, шижоатли қатъий табиатли зот.

Алишон — мўътабар, улуғлиги билан шон-шарафга эга бўлгучи зот.

Шоали — шоҳ сифат мўътабар зот.

Алиқул — олий зотнинг бандаси.

Алиқўзи — мўътабар, юмшоқ табиатли, мўъмин.

Алиҳол — келишган катта ҳолли, яхши кайфиятли, олий хусусиятли, мўътабар.

АЛИМ

Бу исм соҳибларидан бири: 1/Абдуалим Арзумуҳаммад (XVIII) — уйғур шоири. Унинг манжур қўшинларининг Шарқий Туркистонга босиб киргани тасвирланган машҳур тарихий достони бизгача етиб келган. Ал-Алийм — билувчи, доно, илм соҳиби демакдир.

ЭЪЗОЗЛАШ, ҲУРМАТЛАШ, ЭРКАЛАШ ТУРЛАРИ:

Абдуалим — билимдон, доно банда. Билимдон, доно, илм соҳибининг қули.

Алимбек — билувчи, доно раҳбар, пешво.

Алимберди — доно еткизган билимдон.

Алимбой — доно, билимдон, бой-бадавлат.

Алимбобо — билимдон, доно ҳурматли. Боболар севгилиси.

Алимёр — билимдон, доно, дўст, муҳаббат эгаси.

Алимжон — доно, билимдон, жондан азиз, севгили.

Алимзода — доно, билимдон.

Мирзаалим — доно, билимдон, ўқимишли, билим эгаси.

Миралим — доно, билимдон, раҳбар, пешво.

Алимуҳаммад — доно, билимдон, мақталган, таърифланган сиймо.

Муҳаммадалим (Талаффузда бузилгани: Мамадалим, Маматалим, Мадалим, Маҳмадалим) — мақталган, таърифланган, доно, билимдон зот.

Алимназар — ҳаётга ибрат назари билан қарагувчи доно, билимдон.

Саидалим — саодатли, билимдон.

Алимулло — барча нарсаларни билувчи, илм соҳиби, Аллоҳ севган зот.

Алимтой — шўх, чаққон, доно, билимдон.

Алимхон — доно, билимдон, юқори мартабали сиймо.

Алимхўжа — доно, билимдон, улуғвор жаноб.

Шоалим — шоҳ (подишоҳ) сифат, доно, билимдон башар.

Алимқул — энг олий, билимдоннинг қули.

АЛПОМИШ

Исм маъноси: паҳлавон, ясур, алп йигит. Бу исм машҳур ўзбек баҳшиларидан Фозил Йўлдош қўйган «Алпомиш» достонидаги ўзбек халқ достонида ғайри табиий кучлилиги, довюраклиги, мардлиги, ўқув ва фаросати билан ажралиб турадиган қаҳрамон, барваста, бақувват, жуссали, жасур киши. Алп йигит — паҳлавон, забардаст йигит деб тасвирланган.

Алп Эр Тўнга — шердай жасоратли, енгилмас подшо, алп афсонавий аждодимиз.

Муҳаммад Ҳошим
Кобилжон
ўғли НАБИЗОДА

Миллий чолғулар

ДУТОР

Миллий ўзбек чолғулари қаторидан муносиб жой олган дутор ўзбек, тожик, туркман халқлари орасида узоқ асрлар давомида эъзозланиб келади. Бунинг боиси унинг кўркамлиги, оддий кўринишида эмас, балки ўта ширали ва сеҳрли товушлидадир. Ривоятларга кўра, дутор тарона қилганда, булбуллар учиб келиб тарона тинглаб, сайрар эканлар. Дутор — хонако чолғулардан, яъни товуши унча баланд (товуш кучи) эмас. Хонандалар ашула ва қўшиқларни дутор жўрлигида айтиб келишган, созандалар эса халқ куйлари, мақом шўъбаларидан ижро этишган. Яъни якка навоз, яккахон ижрочилар тараннумида бўлган. Дутор ва танбур жўровозлиги ҳар қандай тингловчини мафтун этмай қўймайди, шу учун бўлса керак, айниқса Бухоро шашмақомида жуда кўп келган.

Дуторнинг торлари ипакдан бўлиб, халқ созандалари турлича созлайдилар. Дуторнинг бошқа миллий чолғулардан фарқи, қўш товушнинг баробар (параллел) ҳаракатига асосланганида.

Кейинги йилларда ўзбек усталари ташаббуси ва амали билан дуторнинг турлари кўпайиб ансамбл ва чолғу оркестрларида катта-кичик шаклларда пайдо бўлди. Аммо кўҳна халқ дутори ҳозирга қадар сақланиб, ишлатилиб келинмоқда.

Халқ оғзига тушган дуторчилардан: Абдусоат Ваҳобов, Юсуп Алиев, Ориф Қосимов, Зокиржон Обидов, Маҳмуд дуторчи (лақаби Тараша), Ғулом Кўчқоровлар ўзбек мусиқа чолғувчилигига, миллий йўналишни сақлаганлари ҳолда, улкан ҳисса қўшганлар ва қўшмоқдалар. Ҳозирги ёш ва ўрта ёшли дуторчи созандаларимиз, дуторчи қизлар ансамблидаги якка навоз дуторчи қизларимиз халқ орасида ижрочилик маҳоратларини намойиш қилиб, тингловчилар олқишига сазовор бўлмоқдалар, танловларда юқори ўринларни эгаллаб, ўзбек мусиқасига улуғ хизмат қилиб келмоқдалар.

Дутор асли икки тор,
Номи жуда қадимча,
Косаси тутдан бўлса,
Дастаси ёғоч арча.

Гоҳо уни безатиб,
Садаф қадаб қўярлар.
Лаклар бериб тузатиб,
Тумор тақиб қўярлар.

Чунки бу соз азиздир,
Ҳар бир хонадонда бор.
Жаранги хўп лазиздир,
Чолғучига худо ёр.

Шундай устозлар борки,
Чалсалар гар дуторни,
Бўстондаги булбуллар
Тарқатаркан хуморни.

Устозлар орасидан,
Зокиржон Орифхон,
Ҳам ғижжакчи Комилжон,
Бизга маълум Маҳмудхон.

Кўп наво тинглагансиз,
Қўштору Оромижон.
Баъзи куй ҳам чалгансиз,
Ҳузуру роҳатижон.

Сайфи истар хотиржам,
Ҳар хонадонда бўлсин,
Дутор, танбур, бари жам,
Наво сизга ёр бўлсин.

Сайфи ЖАЛИЛ,
бастакор

Миллий Тикланиш
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г —0604.
3526 нусхада босилди.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.

Манзилимиз: Тошкент-83,
Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 33-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй.
Навбатчи — Бектемир ПИРНАФАСОВ